

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1956

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 10

9—14 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 13 mars

Sid.

Svar på interpellation av herr Franzon ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården 5

Interpellationer:

av herr Nilsson, Yngve, om höjd ersättning till markägare för vägbyggnad Malmö—Kristianstad 11

av herr Niklasson ang. vissa frågor beträffande korsningar mellan starkströms- och svagströmsledningar 11

Onsdagen den 14 mars

Valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960 14

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 25

Ersättning till M. Forslund för viss krigsskada 46

Avsättning till lotterimedelsfonden 53

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 14 mars

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960 14

— memorial nr 5, med förslag till ändringar i riksdagsstadgan .. 25

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 41, ang. anslag under försvarets fonder m. m.	25
— nr 42, ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.	25
— nr 43, ang. ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	46
— nr 44, ang. ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada	46
— nr 45, ang. anslag till avsättning till lotterimedelsfonden	53
Bevillningsutskottets betänkande nr 16, ang. ändrad lydelse av 56 § 3 mom. och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen	57
— nr 17, om ändring av förordningen ang. beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst	57
— nr 18, ang. vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler ..	57
Första lagutskottets utlåtande nr 12, ang. statstjänstemäns skyldighet att undergå läkarundersökning	57
— nr 13, ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal	57
— nr 14, ang. ändrade bestämmelser rörande ersättning av kostnader för vittnen m. m.	57
— nr 15, ang. arvodesersättningen till förmyndare för omyndigs folkpension m. m.	57
Andra lagutskottets utlåtande nr 12, ang. sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension	57
— nr 13, ang. stöd till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år	57
Jordbruksutskottets utlåtande nr 6, ang. grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen	57
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 8, om utredning ang. förskolbarnens tillträde till biograflokalerna	57
— nr 9, ang. vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden	57
— nr 10, om utredning ang. riskerna för förväxling av läkemedel på grund av deras namnlikhet	57

Fredagen den 9 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14,00.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av närlagda läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 6—23 mars 1956.

Stockholm den 8 mars 1956

Lars E. Andersson

Att riksdagsman *Lars Erik Andersson*, som lider av svår luftvägsinfektion med feber och denna dag blivit av mig undersökt, rekommenderas under tiden 6 mars t. o. m. den 23 mars 1956 till ledighet från riksdagsarbetet, intygas.

Stockholm den 8 mars 1956

I. Bluhm

leg. läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ-

ningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i polislönereglementet m. m.;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 87, angående vissa frågor rörande verksamheten vid Apelvikens och Kronprinsessan Victorias kustsanatorier; samt nr 89, angående vissa åtgärder för ökad intagning vid universitet och högskolor.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 79, angående anslag till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö;

nr 88, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

nr 90, angående television; och

nr 91, angående anslag till skyddsypning mot polio.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960 ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 5, med förslag till ändringar i riksdagsstadgan;

statsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 42, angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 44, i anledning av väckta motioner om ersättning till Mattias Forsslund i Vojakkala för viss krigsskada; samt

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till lotterimedelsfonden jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 3 mom. och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss ändring av förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst; samt

nr 18, i anledning av väckta motioner om vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner angående översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för statstjänstemän att undergå läkarundersökning;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal;

nr 14, i anledning av väckta motioner om viss ändring av gällande bestämmelser rörande ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol; samt

nr 15, i anledning av väckt motion angående frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension; samt

nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om stöd i vissa fall till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år;

jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om utredning angående förskolbarnens tillträde till biograflokalerna;

nr 9, i anledning av väckta motioner om vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden; samt

nr 10, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att minska riskerna för förväxling av läkemedel på grund av deras namnlighet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.08.

In fidem
G. H. Berggren

Tisdagen den 13 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 6 och 7 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet för den tid som medföljande läkarintyg utvisar.

Ringarum den 9 mars 1956

Ivar Nilzon

Att ledamoten av riksdagens första kammare herr *Ivar Nilzon*, Ringarum, på grund av sjukdom (hjärtkärslaffektion) icke kan deltaga i riksdagsarbetet under tiden från och med den 16 mars t. o. m. den 15 april 1956, intygas härmed i tjänsten.

Gusum den 9 mars 1956

W. Cederberg
Provinsialläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 118, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 119, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lotteriförordningen.

Ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HEDLUND**, som tillkänna-

givit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Franzons interpellation angående fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Franzon frågat mig, om jag anser att nuvarande former för fördelning av byggnadskvot inom hälso- och sjukvården är tillfredsställande eller om jag är beredd att med beaktande av vad interpellanten anfört medverka till en omprövning av grunderna för denna fördelning.

Beträffande det nuvarande tillvägagångssättet vid fördelningen av denna kvot vill jag erinra om att inrikesdepartementet årligen genom medicinalstyrelsen inhämtar uppgifter från huvudmännen rörande de byggnadsföretag, som planeras för det följande året. Enligt meddelade anvisningar bör huvudmännen därvid endast medtaga sådana byggnadsobjekt, för vilka förberedelsearbetet fortskridit så långt att igångsättning under kvotåret beräknas vara möjlig. På grundval bl. a. av dessa uppgifter, vilka sammanställs av medicinalstyrelsen och under hösten insänds till departementet, fastställs i december av Kungl. Maj:t i socialdepartementet kvotens storlek för följande år. Medicinalstyrelsen får här efter i uppdrag att inkomma med förslag till fördelning av den sålunda fastställda kvoten.

Vid upprättande av detta förslag grundar styrelsen sitt ställningstagande dels på en avvägning av de företag, vilka är mest angelägna, dels ock på en inbördes jämförelse av hur stor kvot relativt sett som under de närmast föregående åren tilldelats varje sjukvårdsområde. Då flera företag är aktuella inom samma område följes i regel huvudmannens angelägenhetsgradering dock med uteslutande av sådana företag, som med hänsyn till att det förberedande arbetet med ritningar etc. ej är tillräckligt långt fram-

Ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården

skridet, sannolikt ej kan väntas bli igångsatta under året. Styrelsen söker givetvis också i möjligaste mån taga hänsyn till redan befintliga resurser och behovet av utbyggnad inom olika vårdgrenar, befolkningsunderlag och övriga förhållanden, som är av betydelse för avvägningen och beträffande vilka styrelsen måste anses besitta en god överblick och en ingående sakkunskap. Styrelsens kännedom om dessa förhållanden kompletteras i allmänhet med upplysningar, inhämtade genom oftast direkta överläggningar med huvudmännen. På grundval av medicinalstyrelsens förslag göres sedermera i inrikesdepartementet den slutliga fördelningen av kvoten. Samråd äger därvid rum med medicinalstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, varjämte i vissa fall överläggningar sker med huvudmännen. Vid denna slutliga fördelning genomgås samtliga av huvudmännen anmälda önskemål. De principer, som enligt vad jag nyss sagt är vägledande för medicinalstyrelsens förslag, följs även vid departementets ställningstagande. Då flera företag inom samma sjukvårdsområde kan komma i fråga, följes huvudmannens angelägenhetsgradering under förutsättning att där prioriterade företag verkligen kan beräknas komma i gång inom den avsedda tiden.

Interpellanten har gjort gällande, att byggnadsregleringen medfört en ackumulering av utbyggnadsbehovet och att huvudmännen på grund härav och för att över huvud taget komma i fråga vid fördelningen av byggnadstillstånd drivits till att årligen anmäla samtliga byggnadsplaner även om dessa såsom interpellanten framhållit inte volymmässigt tekniskt kan komma till utförande under tillståndsåret. Så till vida är uppgiften riktig, att en dylik anmälan ibland sker av projekt om vilka huvudmannen redan på förhand vet, att de ej kan komma till utförande under det ifrågavarande året. Oftast torde avsikten då vara att ge en samlad översikt av de byggnadsplaner, som finns för ett antal år framöver. För kvottilldelning är det emellertid viktigt att anmälan sker endast av objekt för vilka ritningar godkänts eller beräknats

kunna godkännas i början av kvotåret. Erfarenheten har nämligen visat, att större byggnadsföretag av den karaktär det här gäller i många fall ej kan igångsättas tidigare än inemot ett år efter det ritningarna godkänts, då denna tid i allmänhet åtgår för utarbetande av entreprenadhandlingar och för andra förberedande åtgärder. Kvottilldelning utan att ritningarna godkänts eller beräknas kunna godkännas i början av kvotåret kan därigenom medföra, att tilldelat kvotbelopp ej hinner ianspråktagas och vållar lätt störningar på arbetsmarknaden och ibland även att ett väl förberett byggnadsföretag inom annat sjukvårdsområde undanhålles kvottilldelning.

Den begränsade byggnadskvoten för sjukvården, som under åren 1949—1955 såvitt angår kroppssjukvård m. m. motsvarat endast omkring 10—18 procent av det redovisade behovet, har emellertid medfört, att ritningar upprättats vid en så tidig tidpunkt, att de kan behöva överarbetas då kvottilldelning erhålles. Medicinalstyrelsen har emellertid i syfte att i görligaste mån undvika detta i skrivelse den 15 februari 1951 till huvudmännen efter samråd med styrelsens huvudmannaråd framhållit önskvärdheten av att utrednings- och ritningsarbeten bedrivs i en omfattning, som tar hänsyn till den byggnadstakt som är möjlig med hänsyn till kvottilldelningen. Huvudmannen kan vidare, som redan nämnts, räkna med att, i den mån kvot över huvud taget kan tilldelas, detta sker i enlighet med av honom anmäld angelägenhetsgradering. Interpellantens förslag att vederbörande huvudman med ledning av redovisade generalplaner, utvisande utbyggnadsbehovet inom sjukvårdsområdet, skulle tilldelas en totalkvot, grundad på uppskattningen av behovet av vårdplatser inom olika vårdgrenar (specialiteter) och utan att densamma bundes till visst eller vissa företag torde stöta på svårigheter. Kvotens storlek tillåter ej en praktisk fördelning på de 31 kommunala huvudmännen och staten, enskilda etc. och än mindre en ytterligare uppsplittning på vårdgrenar. Däremot skulle man möjligen kunna tänka sig en kvotfördel-

Ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården ning, som icke endast tog sikte på det löpande året utan åtminstone preliminärt angav fördelningen för förslagsvis även de båda följande åren. En förutsättning härför är dels att en viss ungefärligen beräknad minimiram för investeringarna dessa år kan angivas, dels ock att huvudmännen är beredda att uppgöra och fastställa realistiska planer för en utbyggnad på längre sikt. Varje huvudman bör då kunna anpassa det fortsatta ritnings- och planeringsarbetet efter det preliminära fördelningsbeslutet. Även andra lösningar kanske kan komma i fråga, och jag är för egen del beredd att medverka till en ordning, som kan underlätta huvudmännens omfattande planeringsarbete. Förut angivna principer för fördelningen av kvoten synes emellertid alltfjämt böra tillämpas.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr FRANZON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för detta svar, och jag tillåter mig omedelbart anför, att det naturligtvis är svårt att känna sig riktigt nöjd med förhållandena som de är, då man har att röra sig med en kvot på 120 miljoner kronor och då huvudmännens anspråk på sjukhusbyggnader går ut på kostnader av över en miljard kronor. I år har visserligen denna kvot ökats med 30 miljoner kronor för att tillgodose kravet på en utbyggnad av den psykiatriska vården.

Det är med tillfredsställelse man konstaterar, att herr statsrådet intar en allmänt positiv ställning till frågan om att pröva olika lösningar beträffande formerna för fördelningen av byggnadstillståndskvoten för hälso- och sjukvården i syfte att underlätta huvudmännens planeringsarbeten. Herr statsrådet har härvid bl. a. uttalat, att man möjligen kan tänka sig en kvotfördelning, som inte endast tar sikte på det löpande året utan även preliminärt anger fördelningen för de närmaste åren för att man därigenom bättre skall kunna anpassa det fortsatta ritnings- och planeringsarbetet för olika

objekt efter ett dylikt preliminärt fördelningsbeslut. Genom att tillämpa ett sådant system vore enligt min mening redan mycket vunnet, så mycket mer som jag anser, att det vore en riktig princip för huvudmännen, att man vid nybyggnad eller större ombyggnad av ett sjukhus gör en generalplan för hela sjukhusbyggnaden och sedan bygger ut i etapper. Det är ju för dessa etapper som man sedan utarbetar fullständiga ritningar och program. Det förhåller sig ju också så, att landstingen för att fatta beslut inte fordrar mer än skissritningar för hela utbyggnaden.

Jag måste dock beklaga att herr statsrådet trots dessa uttalanden anser att hittills gällande principer för fördelningen av kvoten alltfjämt bör tillämpas. Det kan nämligen ifrågasättas, huruvida en tillfredsställande och rättvis bedömning kan ske dels av frågan om storleken av den kvot, som kan anses erforderlig för hälso- och sjukvårdens behov, dels av frågan om hur denna kvot skall fördelas mellan olika sjukvårdsområden och för olika vårdgrenar, när underlaget för denna bedömning enligt utfärdade direktiv och tillämpad praxis begränsas till de för ett år i taget från sjukvårdshuvudmännen infordrade uppgifterna »rörande de byggnadsföretag, som planeras för det följande året» och därvid endast må medtagas »sådana byggnadsobjekt, för vilka förberedelsearbetet fortskridit så långt att igångsättning under kvotåret beräknas vara möjlig».

När det sedan gäller medicinalstyrelsens förslag till fördelning av den för året fastställda kvoten säger visserligen herr statsrådet att styrelsen härvid grundar sitt ställningstagande »dels på en avvägning av de företag, vilka är mest angelägna, dels ock på en inbördes jämförelse av hur stor kvot relativt sett som under de närmast föregående åren tilldelats varje sjukvårdsområde». Styrelsen söker härvid »i möjligaste mån taga hänsyn till redan befintliga resurser och behovet av utbyggnad inom olika vårdgrenar, befolkningsunderlag och övriga förhållanden, som är av betydelse för avvägningen och beträffande vilka styrelsen

Ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården

måste anses besitta en god överblick och en ingående sakkunskap».

Trots detta uttalande måste jag ifrågasätta, om medicinalstyrelsen har möjlighet att under nuvarande förhållanden göra dessa avväganden och bedömanden. Känner exempelvis medicinalstyrelsen till, efter vilka grunder de olika sjukvårdshuvudmännen beräknar sitt vårdplatsbehov inom olika vårdgrenar? Äger styrelsen beträffande de olika sjukvårdsområdena kännedom om den beräknade befolkningsutvecklingen, befolkningens sammansättning i olika åldersgrupper, fördelningen av befolkningen mellan tätort och glesbygd, kommunikationsförhållanden m. m. — allt faktorer, som sedda mot bakgrunden av befintliga resurser är avgörande för bedömningen av utbyggnadsbehovet för olika vårdgrenar inom respektive sjukvårdsområde. För att äga kännedom om dessa förhållanden och sålunda kunna göra erforderliga fördelningsbedömanden måste styrelsen ha tillgång till respektive huvudmäns planer för en utbyggnad på längre sikt samt grunderna för planläggningen. Dylika sammanställda uppgifter infordras inte av medicinalstyrelsen vare sig i detta eller annat sammanhang.

Medicinalstyrelsens fördelningsgrund, att inbördes jämföra, hur stor kvot relativt sett som under de närmaste föregående åren tilldelats varje sjukvårdsområde, måste även betecknas som missvisande mot bakgrunden av det här anförda. Värdet av denna jämförelse är, att den möjligen kan tjäna det rent statistiska materialet.

Beträffande det för närvarande gällande, av förhållandena betingade systemet att medicinalstyrelsen vid sitt fördelningsförslag utesluter sådana företag som med hänsyn till att det förberedande arbetet på ritningar etc. icke är tillräckligt långt framskridet, så att man kan förmoda att arbetena i fråga icke blir igångsatta under året, är i sak ingenting att anmärka. Dock synes denna princip, såsom framgår av medicinalstyrelsens skrivelse till inrikesdepartementet av den 16 januari 1956 med förslag till fördelning av byggnadskvot för hälso-

och sjukvården år 1956, icke i alla styc-ken följas av styrelsen, i det att vissa objekt upptagits för kvottilldelning i detta förslag utan att härvid angivits i vilket stadium ritningarna till byggnadsföretagen i fråga befinner sig.

Herr statsrådet säger vidare, att mitt förslag i interpellationen, »att vederbörande huvudman med ledning av redovisade generalplaner, utvisande utbyggnadsbehovet inom sjukvårdsområdet, skulle tilldelas en totalkvot, grundad på uppskattningen av behovet av vårdplatser inom olika vårdgrenar (specialiteter) och utan att densamma bundes till visst eller vissa företag, torde stöta på svårigheter».

»Kvotens storlek» — säger herr statsrådet också — »tillåter ej en praktisk fördelning på de 31 kommunala huvudmännen och staten, enskilda etc. och än mindre en ytterligare uppsplittring på vårdgrenar». Jag kan icke finna annat än att *just begränsningen* av byggnadskvot för hälso- och sjukvården gör det nödvändigt, att kvoten tilldelas *endast* de sjukvårdsområden, som enligt sina redovisade planer kan påvisa behov av utbyggnader inom hälso- och sjukvården, och att man härvid måste bedöma icke behovet av kvot för varje enskilt byggnadsobjekt, utan behovet av en utbyggnad inom de olika sjukvårdsområdena, av lasarettsvård, sinnessjukvård, vård av kroniskt sjuka, öppen vård m. m.

Kunde härvid, såsom herr statsrådet antytt i sitt interpellationssvar, möjlighet finnas att kvotfördelningen icke endast toge sikte på det löpande året, utan att preliminära besked lämnades beträffande fördelningen av kvot även för de närmaste åren, så skulle vederbörande sjukvårdshuvudmän bättre än hittills kunna inrikta ritnings- och planeringsarbetet på de mest angelägna objekten. Detta skulle i sin tur medföra minskat behov av översyn och omarbetningar av aktuella byggnadsplaner och sålunda även minskade projekteringskostnader.

Jag tar, herr talman, fasta på herr statsrådets yttrande, att han för egen del är beredd att medverka till en ordning, som kan underlätta huvudmännens pla-

Ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården neringsarbete, och ber än en gång att få tacka herr statsrådet för svaret.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Så länge vi skall dragas med detta kvotssystem för olika byggnadsarbeten, torde det aldrig bli möjligt att göra fördelningen fullt rättvis och sakligt riktig, även om naturligtvis olika metoder kan uttänkas, som gör det något mindre iögonenfallande, att systemet inte fungerar väl.

Jag skulle vilja framhålla, att man inom landstingen — som jag i detta fall närmast känner till — har börjat lära sig att inte alltför tidigt söka medicinalstyrelsens godkännande av ritningarna; man inser att det ändå blir nödvändigt att ändra ritningar, som har måst ligga under en följd av år. I stället försöker man bedöma, när det kan finnas en chans att få med ett projekt i den byggnadskvot som tilldelas vederbörande huvudman, och först då man anser att chansen finns, plockar man fram ritningarna och moderniserar dem — de kan ofta ha blivit liggande under många år — för att därefter vända sig till medicinalstyrelsen och söka slutlig fastställelse. Detta gör att det ibland kan bli vissa svårigheter att få tiden att räcka till, då medicinalstyrelsen, som man tycker, ligger kanske litet för länge på ritningar, som det annars bara skulle vara att sätta en stämpel på. Jag tror att huvudmännen numera över huvud taget använder detta förfaringssätt för att få fram riktiga ritningar, och därför skulle det egentligen inte behövas någon särskilt omfattande granskning utifrån förutsättningen, att landstingen kanske inte riktigt kan bevaka sitt eget bästa.

Jag begärde emelertid närmast ordet, herr talman, för att framställa en fråga till herr statsrådet, huruvida inte statsrådet skulle kunna försöka att ännu bättre hävda sig i konkurrensen med andra departementschefer. Vi har inom landstingen en känsla av att det på andra områden än sjukvårdsområdet ibland beviljas byggnadstillstånd tämligen lätt. Inom ett landsting säger man ofta: Finge

vi välja över hela fältet, skulle vi föredraga att få bygga ett sjukhus i stället för någonting annat, en skola eller kanske ett ålderdomshem. Byggnader av sistnämnda slag kommer många gånger till stånd, fastän behovet är betydligt mindre utpräglat än när det gäller en sjukvårdsinrättning. Vi har nog inom landstingen den bestämda uppfattningen, att byggnadskvoter tilldelas på mindre starka grunder då det gäller andra områden än sjukvårdsområdet och att det därför skulle behöva ske en omfördelning i detta avseende, i den mån inte den sammanlagda kvoten kan ökas. Jag förmenar alltså, herr talman, att fördelningen inom landstingen mellan sjukvårdsbehoven och andra behov inte alltid framstår såsom alldeles riktig.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! I anslutning till vad den siste ärade talaren anförde skulle jag vilja framhålla, att kvotbeloppen för sjukvårdens del dock avsevärt höjts under de senare åren. Jag tror inte det är så länge sedan kvoten utgjorde 60 miljoner kronor. Så blev den 70 miljoner kronor, och jag tror att den under de tre sista åren varit 90 miljoner kronor för att nu vara uppe i 120 miljoner kronor. Det har alltså skett en höjning med inte mindre än 33 procent från i fjol till i år.

Det är klart att varje departementschef är angelägen om att få så pass stor kvot som möjligt för de ändamål, han har att tillgodose, men samtidigt vill jag nog säga, att det också bör ställas den fordran på varje departementschef, att han medverkar till att de andra departementen får en rättvis tilldelning. Jag tror inte det är lämpligt, att någon departementschef tillåter sig ett ensidigt tillgodoseende av sitt eget departements ändamål.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Jag har inte begärt något ensidigt tillgodoseende utan bara ett tillgodoseende så till vida, att vad de inom ett landsting anser vara riktig fördel-

Ang. fördelningen av byggnadskvoter inom hälso- och sjukvården

ning olika ämnesområden emellan och så skall kunna anses vara riktigt på regeringsplanet.

Beträffande höjningarna av kvoten för sjukvårdsändamål under senare år vill jag framhålla, att de fram till den sista höjningen väl inte ens motsvarat kostnadsstegringen. Antalet kubikmeter har därigenom knappast kunnat bli större. Den sista höjningen visar enligt min mening, att någonting kan göras. Jag undrar för övrigt, om inte just den uppvaktning, som medicinalstyrelsens huvudmannaråd gjorde hos statsministern före jul, ledde till den ökning av den sammanlagda kvoten, som kommit byggandet på den psykiatriska sjukvårdens område till godo. Detta är enligt mitt förmenande en anvisning om att det finns vissa möjligheter att påverka händelseförloppet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, angående anslag till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 88, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 90, angående television; och

nr 91, angående anslag till skyddsympning mot polio.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 4 och memorial nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 41—45, bevillningsutskottets betänkanden nr 16—18, första lagutskottets utlåtanden nr 12—15, andra lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13, jordbruksutskottets utlåtande nr 6 samt allmänna

beredningsutskottets utlåtanden nr 8—10.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 92, angående återbäring av vissa skattebelopp, m. m.;

nr 93, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 94, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.;

nr 95, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57;

nr 96, angående vissa anslag till epileptikervården för budgetåret 1956/57;

nr 98, angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.;

nr 99, angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi, m. m.;

nr 101, angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea;

nr 102, angående anläggande av ett godsspar Morjärv—Karlsborgs bruk;

nr 103, angående anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission;

nr 104, angående försäljning av viss, televerket tillhörig fastighet; och

nr 107, med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr MANNERSKANTZ (h), som yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 88 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Interpellation om höjd ersättning till
markägare för vägbyggnad Malmö—
Kristianstad

Herr NILSSON, YNGVE, (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Hösten 1955 igångsattes vissa ombyggnader av riksväg 4 å vägsträckan Malmö—Kristianstad. Redan den 30 juni 1942 fastställde häradsrätten för Gärds och Albo härad i Degeberga ersättning för expropriation i mål mellan vägstyrelsen i Gärds och Albo vägdistrikt och åtta markägare å delsträckan Tollarp—Östra Vram. Den sammanlagda ersättningen 27 000 kronor, därav 1 800 kronor utgörande utjämningsbelopp, nedsattes hos länsstyrelsen i Kristianstads län.

Då den aktuella ombyggnaden berörande här omnämnda markägare ännu ej slutförts har någon ersättning icke kunnat utbetalas till markägarna. De har visserligen tillgodoräknats ränta under den tid som förflutit sedan 1942, och de har även kunnat bruka marken i fråga, men i förhållande till de förändringar i markvärdet som under samma tid inträffat på grund av penningvärdeförsämringen kommer ersättningen vid utbetalningstillfället att framstå som mycket otillfredsställande.

Enligt min mening synes rättvisa och billighet tala för att dessa markägare erhåller ersättning för de värdeförluster de åsamkats genom att ifrågavarande vägarbeten ej påbörjats och slutförts inom rimlig tid.

Med stöd av vad jag här anförut hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet Hjalmar Nilson få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig medverka till att i här berört fall ersättning till markägarna utgår med belopp som står i närmare överensstämmelse med de värden som är aktuella vid den tid ersättningen är tillgänglig?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. vissa frågor beträffande korsningar mellan starkströms- och svagströmsledning

Ordet lämnades härefter på begäran till herr NIKLASSON (bf), som yttrade:

Herr talman! Vid 1949 års riksdag begärdes i motion nr 69 i denna kammare utredning och förslag till bestämmelser angående berörda parters rättigheter och skyldigheter vid utförande av korsningar mellan starkströms- och svagströmsledningar, tillhörande olika ägare. I ett yttrande över motionen anförde kommerskollegium, att verket år 1944 erhållit i uppdrag att utreda denna fråga och inkomma med förslag till bestämmelser i ämnet. Med anledning av detta yttrande föreslog första kammarens andra tillfälliga utskott i utlåtande nr 3, att motionen icke borde föranleda skrivelse till Kungl. Maj:t. Utskottet uttalade dock angelägenheten av att utredningen i möjligaste mån påskyndades, så att osäkerhetstillståndet i ifrågavarande avseende snarast möjligt kunde hävas.

I slutet av år 1950 framlade kommerskollegium i anledning av »svagströmskungörelsens» tillkomst i ett utlåtande ett utkast till förändringar i gällande författningar. Detta utkast utsändes på remiss till olika myndigheter för yttrande. Enligt vad som upplysts i frågan har kommerskollegium sedermera inlämnat sitt slutliga förslag i ärendet till Kungl. Maj:t.

Trots att så många år förflutit, sedan denna fråga upptogs till behandling, har proposition i ärendet ännu icke framlagts för riksdagen, och någon sådan har ej heller förebådats till innevarande års riksdag.

Då de olägenheter, som är förenade med sakernas nuvarande tillstånd, alltjämt kvarstår med oförminskad styrka, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att inom den närmaste tiden framlägga proposition med förslag till ordnande av de spörsmål, som jag här har berört?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 494, av herr *Bergh, Ragnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för ökad intagning vid universitet och högskolor;

nr 495, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtal rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.;

nr 496, av herrar *Velander och Birke*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.;

nr 497, av herrar *Velander och Birke*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.;

nr 498, av herrar *Weiland och Danmans*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.36.

In fidem
G. H. Berggren

Onsdagen den 14 mars

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med hänvisning till bifogade läkarintyg hemställer jag om ledighet från riksdagsarbetet från den 13 mars till och med den 11 april.

Luleå den 12 mars 1956

Helmer Persson

Härmed intygas, att riksdagsman *Helmer Persson* f. den 4/1 1904, Malmud-den F I, på senaste tiden har genomgått en rad infektioner i övre luftvägarna och har därför nedsatt allmäntillstånd. Bör därför erhålla ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 13/3 1956 t. o. m. den 11/4 1956.

Vilket intygas på heder och samvete.
Luleå den 12/3 1956

Kjell W. Möller

T. f. stadsdistriktsläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 92, angående återbäring av vissa skattebelopp, m. m.;

nr 93, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och

nr 94, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57, hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet, samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 96, angående vissa anslag till epileptikervården för budgetåret 1956/57; nr 98, angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.;

nr 99, angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi, m. m.;

nr 101, angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea;

nr 102, angående anläggande av ett godsspår Morjärv—Karlsborgs bruk;

nr 103, angående anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission; och

nr 104, angående försäljning av viss, televerket tillhörig fastighet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 107, med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet den av herr *Bergh, Ragnar*, väckta motionen nr 494.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl. väckta motionen nr 495.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 496, av herrar *Velander* och *Birke*;

nr 497, av herrar *Velander* och *Birke*; samt

nr 498, av herrar *Weiland* och *Danmans*.

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960 även som i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 18 januari 1956 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 11, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget anknöt till den hittills gällande provisoriska lagen och avsåg val och särskilda röstsammanräkningar för besättande av plats i andra kammaren för perioden 1957—1960. Den fördelningsmetod, som i propositionen föreslagits använd vid sammanräkningar, var alltså jämt den jämkade uddatalsmetoden, där första divisionstalet var satt till 1,4. Enligt förslaget skulle icke heller under den kommande mandatperioden å valsedel få användas mer än en väljarbeteckning (partibeteckning). Hinder mötte icke enligt förslaget mot att såsom beteckning å ett parti använda en sammanställning av flera beteckningar, men de olika leden måste därvid vara jämställda — exempelvis förenade genom bindestreck — så att icke ett system av över- och underordnade väljarbeteckningar uppkomme.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått följande inom riksdagen i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 161 i första kammaren av herrar *Lindblom* och *Hagberg* och nr 216 i andra kammaren av herrar *Håstad* och *von Friesen*, dels motionen nr 640 i andra kammaren av herr *Dahlén*, dels ock motionen nr 641 i andra kammaren av herr *Nyberg*.

I motionerna I: 161 och II: 216 hade hemställts dels att riksdagen måtte avslå propositionen, dels att riksdagen för sin del måtte antaga lagändringar avseende ett utjämningsystem vid andrakammarval grundat på principen om tilläggsmandat och utformat så, att varje valkrets med undantag av Gotland erhöle ett tilläggsmandat, vidare att såsom ett villkor för att ett parti skulle få delta i utdelningen av tilläggsmandat uppställdes att partiet i fråga erhållit mandat vid besättandet av primärmandaten samt att rätt för partierna åter förnedades att å valsedlar under partibeteckning använda underpartibeteckning.

I motionen II: 640 hade hemställts — sedan motionären däri framhållit att han i första hand anslöte sig till den i motionerna I: 161 och II: 216 framförda uppfattningen — att riksdagen vid behandlingen av propositionen för sin del måtte besluta, att den i den föreslagna valmetoden ingående divisorn för framräkande av jämförelsetalet för ett partis första mandat skulle sättas till 1,3 i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 1,4.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte antaga det i förevarande proposition nr 11 framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960; samt

- 2) att motionerna
 - a) I: 161 och II: 216,
 - b) II: 640 samt
 - c) II: 641,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under 1 hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herr *Wahlund*, som dock ej antytt sin mening;

2) av herrar *Englund*, *Weiland*, *Ragnar Bergh*, *von Friesen*, *Håstad*, *Hammar* och *Dahlén*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande motionerna I: 161 och II: 216 bort hava den lydelse, som i

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

reservationen angivits, samt att utskottet bort under a och b hemställa,

a) att riksdagen i anledning av motionerna I: 161 och II: 216 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till innevarande riksdags vårsession angående sådan ändring av lagen om val till riksdagen, att ett system med tilläggsmandat infördes att tillämpas vid årets andrakammarval i enlighet med de i motionerna uppdragna riktlinjerna, samt

b) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 11 måtte avslås;

3) av herr *Dahlén*, som, därest de i reservationen nr 2 under a) och b) upptagna yrkandena skulle avslås, subsidiärt hemställt om bifall till sitt i motionen II: 640 framställda yrkande, d. v. s. att riksdagen för sin del måtte besluta den ändringen i förevarande propositionen nr 11, att den i den däri föreslagna valmetoden ingående divisorn för framräknande av jämförelsetalet för ett partis första mandat sattes till 1,3 i stället för det i propositionen föreslagna jämförelsetalet 1,4.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag vill med några ord teckna bakgrunden till min blanka reservation. Jag konstaterar först, att vi riksdagsmän naturligtvis i dessa frågor i hög grad är parter i målet. Diskussionen gäller ju här tyngden av de röster som ligger bakom våra egna mandat, direkt som i andra kammaren eller indirekt som i denna kammare. Naturligtvis skulle det ha varit önskvärt att i en sådan situation som denna en överenskommelse hade träffats mellan de olika partierna. Nu har så inte skett, och det är ingenting att göra däråt.

Jag skulle här också vilja peka på en annan sak, och det är att det gått alldeles för mycket partimaterialism i dessa frågor. På de olika partisekretariaten, inget undantaget, har räknemaskinerna arbetat. Man har kalkylerat fram att så och så många mandat får man efter den eller den metoden, och vi kan inte frigöra oss från intrycket att det mera blivit mandantantalet som är betydelsefullt

när man fattar ståndpunkt, än de bakom liggande principerna. Det kan därför, herr talman, kanske synas meningslöst att här ta upp en principdiskussion, men jag vill i alla fall göra det.

Jag skall kanske något beskriva den situation, i vilken denna uddatalsmetod framkommit. Man ville åstadkomma s. k. rättvisa vid mandattilldelningen. Man ville nå fram till någonting som kunde betecknas som matematisk proportionalitet. Vår demokrati är ju till mycket stor del en demokrati vid valurnorna; varje man och varje kvinna har en röst, och då är det särskilt betydelsefullt att dessa röster i möjligaste mån tillägges samma tyngd. När vi från vårt håll presenterade uddatalsmetoden inför riksdagen, framhöll vi detta, men uttryckte också samma sak på ett annat sätt. Vi menade, att man borde göra sig oberoende av kartellsystemet. Det var den åsikt som företräddes av oss inom bondeförbundet, men den omfattades av alla partier, och så är förhållandet fortfarande, skulle jag tro. Vi vet ju — det är så banalt att det kanske inte behöver sägas — att kartellerna ju var till för att skydda de mindre partierna mot den överrepresentation i mandat, som valmetoden gav de större partierna. I en sådan situation är det ju självklart, att skulle man komma fram till ett tillstånd, där varje röst har ungefär samma tyngd, då behövs inga karteller.

Nåja, uddatalsmetoden diskuterades, och det blev hårda duster, inte minst i denna kammare. Den kritik, som framfördes, kom då märkligt nog till mycket stor del från högerhåll. Det var olika ting och olika nyanseringar som framfördes i kritiken, men det substantiella var hela tiden att man skulle försöka göra det svårt för ett parti att ta sitt första mandat. Det gällde att åstadkomma en spärr, och detta av flera skäl. Från socialdemokratiskt håll säger man alldeles särskilt, att man önskar en stark regeringsmakt och därför vill man inte ha alltför stor partikularisering av partilivet. Jag har inte alls någonting emot att en spärr införes i valsystemet, men ändå har jag inte så stor respekt för det-

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

ta tal om nödvändigheten av en stark regeringsmakt, och jag har det allra minst i vår nuvarande situation.

Statsministern brukar komma in på dessa saker och peka på förhållandena i Frankrike med den söndersplittring i partilivet som där råder. Han har rätt, när han säger, att vi naturligtvis inte vill ha någonting sådant. Men partisplittningen i Frankrike kan rimligen inte användas som motivering, när man diskuterar, huruvida 1,4 eller 1,3 skall vara första divisor. Så akut och så allvarlig är inte situationen.

Det finns emellertid andra skäl som kan anföras för siffran 1,4. Denna siffra representerar, som vi vet, det läge, vid vilket man med uddatalsmetoden kommer till samma resultat utan karteller som man skulle komma till vid den tidigare d'Hondtska metoden med karteller.

Det är klart, att man också kan säga: »Vi vill inte göra någonting åt valsyste- met just nu. Det är ett provisorium. Vi vill inte ändra på de mandatmässiga styrkeförhållandena mellan partierna, men vi vill rätta till i vad som gäller frågan om karteller.» Jag förstår mycket väl denna ståndpunkt, om den skulle hävdas här i dag. Men å andra sidan vill jag betona att jag för min del när det gäller att konstruera ett definitivt valsystem inte vill låsa fast och konservera de orättvisor som fanns i det gamla d'Hondtska system, som vi tidigare tillämpade. Jag vill i detta sammanhang säga, att jag aldrig har varit särskilt tillfredsställd med att vårt gällande valsystem är ett provisorium.

Då kommer jag in på en annan sak, som enligt min mening också kan anföras som skäl för siffran 1,4: vi har nu en gång fått denna siffra, och vi bör inte hålla på och ändra valsyste- met år från år. Det ligger mycket i ett sådant resonemang.

Hur jag än väger skälen för och emot, kan jag inte komma fram till något yrkande om bifall till herr Dahléns motion, där han just förordar uddatalssystemet med 1,3 som första divisor. Vad som i dagens situation blir avgörande för mig är rent praktiska skäl. Vi kan

inte få majoritet för ett sådant yrkande i denna kammare — det torde väl vara säkert. Möjligen — jag säger möjligen — skulle det kunna bli majoritet för saken i andra kammaren. Vad skulle då bli resultatet? Kamrarna skulle stanna i olika beslut. Någon sammanjämkning skulle inte vara tänkbar, och eftersom vad vi nu har representerar ett provisorium, skulle vi få tillbaka det gamla d'Hondtska systemet med dess karteller. Jag vill utan vidare slå fast, att om jag skall välja mellan å ena sidan d'Hondts system med karteller och å andra sidan uddatalsmetoden med 1,4 utan karteller, väljer jag tveklöst det senare.

Jag kanske, herr talman, skall säga också några ord om de övriga föreliggande motionerna. I herr Nybergs motion presenteras en splitter ny valmetod. Om den behöver jag inte säga så mycket. Men jag kan påpeka — vilket herr Nyberg kanske inte vet — att hans valmetod innebär ett slags hopskarvning av d'Hondts metod och uddatalsmetoden. Effekten blir någonting som ligger mycket nära vårt nuvarande uddatalsssystem med 1,4. Det förstår man, om man multiplicerar de divisionssiffror, som anges i motionen, med 1,4. Då får man som första jämförelsetal 1,4 både enligt Nybergs metod och enligt den metod som vi nu har. Nästa jämförelsetal blir 2,8 enligt Nyberg och 3 enligt nuvarande system, nästa blir 4,9 respektive 5, nästa 7 i båda fallen, nästa 9,1 respektive 9 etc.

Jag vill vidare säga några ord om motionen om tilläggsmandat. Naturligtvis kan man diskutera, om man vill införa ett system med tilläggsmandat, men man skall inte, som man så ofta gör i den allmänna diskussionen, ensidigt motivera tilläggsmandaten med att man vill ha proportionell rättvisa; att varje röst skall vara lika mycket värd, som man säger. Man bör samtidigt tala om att denna »rättvisa» också ernås genom den rena uddatalsmetoden, men det undviker man. Att det sedan av olika skäl blir nödvändigt att införa spärrar är en annan sak. Man bör komma ihåg att även vid metoden med tilläggsmandat kommer man

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

helt enkelt inte ifrån att också införa spärrear.

Jag skulle här kunna anföra mycket groteska exempel på hur metoden med tilläggsmandat utan spärرانordning skulle slå ut i de enskilda valkretsarna, men jag avstår. Var och en bör ju förstå detta, att om man har tilläggsmandat och vill åstadkomma riksproportionalitet genom att dela ut dylika mandat på de skilda valkretsarna ute i landet, kan det uppstå mycket underliga konsekvenser.

Skillnaden mellan systemet med tilläggsmandat och t. ex. uddatalsmetoden ligger på ett annat plan. Den består helt enkelt i olika sätt för mandatens utdelande. Genom uddatalsmetoden och andra liknande metoder delas mandat ut valkretsvis, vilket jag i alla fall anser vara en fördel. Genom metoden med tilläggsmandat kan det inträffa att förhållanden utanför en valkrets påverkar mandatfördelningen inom valkretsen. Detta måste rimligen, anser jag, vara en nackdel.

Herr talman! Jag vill för tillfället inskränka mig till vad jag har sagt. Det lär väl framgå ur mitt anförande att jag i den situation, som föreligger, inte kan ha något yrkande.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Låt mig liksom herr Wahlund börja med några principiella överväganden.

Riksdagen skall vara en representation. Vad är det karakteristiska för en representation? Jag tror att det i reservationen här föreligger en formulering, som täcker det väsentliga i representationsbegreppet, nämligen att den så nära som möjligt skall avspegla åsiktsskiftningarna bland väljarna. Skulle man få välja en formulering i överensstämmelse med ett begrepp, som har vunnit ett vidsträckt utrymme i den moderna logiken, skulle man kunna säga att representationen skall vara isomorf med de representerade. Den skall i alla hänseenden spegla proportionerna, sådana de föreligger inom folket.

Mot detta krav brukar man med en föraktlig ryckning på axlarna invända

att det är ett orimligt krav på millimeterättvisa. I vissa lägen kan en sådan invändning vara befogad, men är den befogad i Sverige av i dag? Det är ju faktiskt så, att här gäller det vad som skall vara majoritet och vad som skall vara minoritet. Vi ligger i närheten av språngläget, den stora diskontinuiteten i representationsförhållandet. Frågan vid detta val är, om den grupp av medborgare, som har majoritet inom befolkningen, skall företrädas av en riksdagsmajoritet eller en riksdagsminoritet. De senaste valen visar ju att det parti, som för närvarande har den centrala regeringspositionen, icke har majoritet bland väljarna. Men ändå har partiet denna inflytelserika ställning i själva statsmaskineriet.

Här bryter sig åskådningen med en annan synpunkt, nämligen kravet på att få en stark regeringsmakt, vilket naturligtvis är en synpunkt som har tyngd, ifall den starka regeringsmaktens förutsättning är en majoritetsrepresentation i parlamentet. Kan detta verkligen anses vara belagt genom den erfarenhet man har ifrån andra länder? Jag är alldeles överens med herr Wahlund om att vi icke önskar en fransk parlamentarism — vi föredrar då avgjort den engelska parlamentarismen, även om den grundas på majoritetsval. Men även den engelska tavlan har ju sina avigsidor. I engelska folket finns ett mycket starkt liberalt inslag. Jag skulle tro, att det inte finns något land, som har en så stark naturlig liberalism bland folket som England. Men ändå har denna del av befolkningen, som utgör en mycket betydande procent, genom valsystemets utformning avskurits från praktiskt taget varje inflytande på det engelska samhällslivets utveckling, då dess representation är sammanträngd till en obetydlighet. Jag har vid något tillfälle läst en självbiografi av en av Englands främsta vetenskapsmän, en nydanare på sitt område, som skildrar sina själsliga vedermödor i det läge, där han pressades att välja mellan de bägge partierna på ytterkanten, fastän han med hela sin livsinställning var inriktad på att hålla sig till den förmedlande riktningen i mitten.

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

Vi har på denna punkt alternativet med det schweiziska systemet, där det med flera minoritetspartier har varit möjligt att skapa en konstruktiv samverkan mellan flera partier i regeringen. Tanken på en stark regeringsmakt är således icke oupplösligt förknippad med kravet på majoritet för ett parti i parlamentet. För min del anser jag den schweiziska lösningen så överlägsen den man har i varje land med parlamentarism i detta begrepps *trängre* mening, att en sådan omläggning av styrkeförhållandena i det svenska parlamentet, som i stället för de nuvarande stridsställningarna tvingade fram en samverkan i samlingsregeringens form, skulle vara ett mycket betydande politiskt framsteg och av värde för det svenska samhällslivet i fortsättningen.

Det är från dessa principiella utgångspunkter, herr talman, som jag i nuvarande läge måste bestrida att här bara föreligger krav på millimeterrättvisa. I själva verket är det av avgörande vikt för hela det politiska arbetets struktur, att vi i detta fall får en representation, som på det riktiga sättet speglar majoritetens och minoritetens förhållanden och nyanförhållandena i dess olika proportioner inom det svenska folket. Det är således ett problem av grundläggande politisk storleksordning att få ett valsysteem, som fyller representationens grundläggande egenskap att vara representativ.

Det har kanske något för starkt nyanserats i reservationen att man borde välja ett visst bestämt alternativ. Jag tror att den matematiska tekniken på detta område har möjlighet att nå samma resultat med metoder som är nyanserade i detaljer och tillmötesgår detaljökemål i olika hänseenden utan att eftersätta huvudgrunden: att skapa denna representation.

Jag medger emellertid att det är svårt att under den korta tidrymd, som förutsätts i reservationen, nå fram till ett tillfredsställande resultat på den väg som anges i huvudyrkandet. Däremot är jag av den bestämda meningen, att man skulle nå en väsentlig förbättring i detalj genom det sekundärt framställda yr-

kandet av herr Dahlnén att sänka den första divisorn från 1,4 till 1,3.

Herr Wahlund hade några erinringar mot detta yrkande. Man bör, sade herr Wahlund, icke ändra år från år. Det kan ju vara riktigt som en allmän regel. Men i detta fall gäller det en ändring, som inte betyder någonting annat än att man vid vissa matematiska operationer dividerar med 1,3 i stället för 1,4. Den ändringen måste väl anses vara av så ringa storleksordning i det folkliga föreställningssättet och hos dem som arbetar med att genomföra dessa räkningar, att detta inte kan vara något avgörande hinder, om man därigenom når ett bättre resultat. Visserligen har ingenting bevisats, det gäller endast sannolikhetsöverväganden som är mycket vanskliga, men det är i alla fall av allt att döma sannolikt, att rättvisan blir större med detta jämförelsetal än med det nuvarande.

Under sådana förhållanden, herr talman, tycker jag att det finns starka skäl att inte låta hejda sig av sådana skäl av allt för liten tyngd som herr Wahlund här har anfört, utan man bör ta siffran 1,3. Det är kanske inte så lätt att här på ett ögonblick formellt genomföra den omskrivning av texten som skulle erfordras för att ett yrkande i detta hänseende skulle kunna ställas under proposition. Jag begränsar mig därför, herr talman, till att hemställa, att ärendet återremitteras till konstitutionsutskottet för omredigering i syfte att göra en förändring från 1,4 till 1,3 som divisor i regeringens förslag.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag kan i långa stycken följa herr Englund i hans resonemang. Jag vill också understryka en av de synpunkter som han anlagt och uttrycka den meningen, att det knappast torde kunna anses vara politiskt klokt att låta det provisoriska sammanräkningsförfarandet bestå över ytterligare ett val. Jag vill motivera denna uppfattning på följande sätt.

Man har accepterat som en allmän princip att mandatfördelningen, så långt

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

det är tekniskt möjligt, skall motsvara röstfördelningen. Man har sålunda accepterat principen om proportionell fördelning av mandat. Men, säger man, det är inte lämpligt att fullt ut förverkliga den tanken, och så för man in det motivet, att man bör tillse att man får vad man kallar för en stark regeringsmakt. Det syftemålet vill man tillgodose dels genom att på något sätt åstadkomma spärrar som motverkar uppkomsten av en mängd småpartier, dels genom att med sammanräkningsförfarandet medvetet favorisera det största partiet. Det torde vara en olöslig uppgift att i en logiskt uppbyggd formel på en gång tillgodose båda dessa önskemål.

För egen del är jag benägen att acceptera den modifikationen, att man på något sätt söker motverka uppkomsten av småpartier, och detta av ett praktiskt skäl som har med effektiviteten i det parlamentariska arbetet att göra. Men det är ett långt steg därifrån till att eftersträva ett sammanräkningsförfarande som gynnar det största partiet. Det förefaller mig icke möjligt att gå en sådan väg med den motiveringen, att man därigenom vill skapa en stark regeringsmakt. En regering är, såvitt jag förstår, inte stark därför att den förfogar över många mandat, utan en regering är åtminstone i folkmeningen stark i samma mån som dess politik motsvaras av förtroendet hos folkets flertal. Det förtroendet vinnes ju inte genom att regeringens parlamentariska underlag göres större än vad de underliggande rösterna ger vid handen.

Jag kan alltså, herr talman, inte finna att resonemanget att man med sammanräkningsförfarande som medel bör skaffa det största partiet några favörer över huvud taget är hållbart. Jag tillägger att ett sådant resonemang väl i längden kan bli ganska farligt för dem som driver det. Det hör nämligen till demokratiens spelregler att varje meningsriktning skall få tävla på lika villkor. Om vi har accepterat proportionalismen som princip, ligger det nära till hands, att avsteg från de spelreglerna uppfattas som godtycke och som något som inte stämmer överens med rimliga anspråk på rättvisa.

Det nu tillämpade provisoriska systemet tillkom som en följd av koalitionen mellan det socialdemokratiska partiet och bondeförbundet. Jag kan erkänna att också det sammanräkningsförfarande som vi hade tidigare gynnade det största partiet, men tillåtelsen att bilda karteller mellan flera partier eliminerade i viss mån den olägenheten.

Många invändningar kan naturligtvis göras mot kartellsystemet. Vad som här är relevant är emellertid att när det nya sammanräkningsförfarandet tillkom, så var avsikten, åtminstone sades det så, att åstadkomma ett system som tillgodosåg anspråken på en proportionell representation utan att karteller behövdes. Erfarenheterna från de två val, som har skett sedan dess, måste väl otvivelaktigt anses visa, att det syftemålet inte har uppnåtts. Att man ändå envisas med att vilja förlänga provisoriet gör i varje fall inte på mig något gott intryck.

Vi har, såsom redan sagts, till detta utskottsutlåtande två huvudreservationer. I den ena, som är betecknad med 2), rekommenderas ett system med tilläggsmandat. I den andra reservationen förordas ett system, där första divisorn inte är 1,4 såsom nu utan 1,3. Det ligger i sakens natur att det är svårt att få ett förfarande, som ger fullkomlig rättvisa, men har vi nu accepterat proportionalismen som arbetsprincip, bör vi också sträva efter att förverkliga den. Såvitt jag begriper, skulle systemet med tilläggsmandat vara den säkrare vägen.

Konstitutionsutskottets majoritet har för sin del avvisat båda utvägarna, bland annat med hänsyn till att författningsutredningen bör få slutföra sitt uppdrag, innan några ändringar föreslås. Att hänvisa till en pågående utredning är ju ett argument, som vi här i riksdagen är mycket känsliga för. Jag fruktar dock, att vi under väntetiden riskerar att förlora någonting, som är åtminstone för mig mera väsentligt, nämligen medborgarnas tillit till att vi här i riksdagen samfällt är benägna att åstadkomma ett sammanräkningsförfarande, som gör det möjligt för de olika meningsriktningarna att tävla på lika villkor. I uttrycket

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

»En man — en röst» lägger man gärna in meningen, att varje röst är lika mycket värd. Jag kan inte med bästa vilja i världen finna, att det förslag, som utskottets majoritet samlat sig kring, tillgodoser det önskemålet. Jag tror inte att det skulle vara politiskt klokt att genom det beslut, som väl kommer att fattas i dag, låta den uppfattningen få en ytterligare bekräftelse.

Nu står vi, som tillhör oppositionen mot utskottets majoritet, inför det praktiska problemet om vilken reservation vi skall välja. Herr Englund har i likhet med mig satt sitt namn under reservation 2), men har nu rekommenderat en återremiss, syftande närmast till en utformning av lagtext i överensstämmelse med en tankegång, som kommer till uttryck i den av herr Dahlnén avgivna reservationen.

I det läget skall jag göra såsom herr Englund, d. v. s. falla ifrån reservation 2). Även om jag anser att ett system med tilläggsmandat skulle ge större rättvisa, pekar erfarenheterna på att 1,3 som första divisor i stället för 1,4 i sin tur kommer att lämna mera rättvisande resultat än de två senaste valresultaten ger vid handen. Det väsentligaste är uppenbarligen att så snart som möjligt åstadkomma en förbättring i förhållande till det sammanräkningsförfarande som gäller nu. Därför skall jag, herr talman, instämma i det yrkande, som herr Englund framställde.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Samtliga föregående talare har börjat med några principiella erinringar med avseende på valsystemet och dess verkningar. Jag finner, herr talman, ingen anledning att gå in på sådana resonemang, eftersom vi här i första hand har att göra med reservationerna, vilkas uppläggning är fullständigt orimlig, låt vara att man nu i sista sekunden har upptäckt detta. I den huvudreservation, som här föreligger, har man i alla fall sagt ifrån, att man vill komma fram till ett system med tilläggsmandat.

Man vill således skapa ett nytt provisorium efter det nu rådande provisoriet.

Ty det måste väl ändå anses vara fråga om ett provisorium, när hela problemet ligger under behandling i författningsutredningen. Jag ber att få fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att i direktiven för denna utredning uttalas att utredningen skall undersöka frågan om majoritetsval i enmansvalkretsar, eventuellt med en modifikation av detta system genom någon kombination med proportionell valmetod. Skulle emellertid utredningen stanna för att bibehålla den proportionella valmetoden, bör utredningen enligt direktiven studera verkningarna av det provisoriska valsystemet vi nu haft i ett par val, och det säger väl sig självt att man då måste låta detta provisorium bestå någon tid, så att man kan samla de erfarenheter om dess verkningar som man behöver.

Då reservanterna talar om tilläggsmandat, vill jag fästa uppmärksamheten på att det i slutet av den del av direktiven, som handlar om valsystemet, står att utredningen även bör kunna överväga en nedskärning av valkretsarnas storlek, eventuellt kompletterad med införande av riksmandat. Utomlands förekommer på flera håll, påpekas det, andra metoder i detta syfte, som kan vara förtjänta av närmare granskning.

Jag anser således att författningsutredningen har tillfredsställande direktiv. Det väsentliga måste väl vara att man kommer ifrån provisoriet så fort som möjligt, och man bör därför inrikta ansträngningarna på att via författningsutredningen få fram ett definitivt valsystেম i stället för att ändra på det gamla, som oppositionen vill göra.

Det råder tydligen en viss förvirring inom oppositionen. Man har i ett par dagar suttit och fabricerat reservationer, men nu finner man plötsligt ett behov av att lappa ihop dem på något sätt, och därför begär man återremiss till konstitutionsutskottet. Jag finner detta vara ganska egendomligt, herr talman, eftersom huvudreservationen inte alls särskilt helhjärtat har anslutit sig till divisorsn 1,3, som man nu tydligen vill hänga upp sitt nya yrkande på. Om kammarrens ledamöter studerar de båda reservatio-

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

nerna, skall de finna att uttalandena till förmån för 1,3 är ganska platoniska — den siffran har fått bara ett enda, subsidiärt yrkande.

Med stöd av vad jag här anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets föreliggande utlåtande.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Att vi har begärt en återremiss till utskottet, är inte beroende på någon förvirring hos reservanterna utan på att det gällt att rent tekniskt utforma ett yrkande som lämpligen skulle kunna underställas kammaren.

Dessutom vill jag säga att det här problemet ju är av den naturen — det är trängande angeläget redan nu att upprätthålla representationens karaktär av representation i det gränsläge, om vilket jag talade för ett ögonblick sedan, där valmetodens utformning kan bestämma vad som skall vara majoritet och minoritet inom den folkvalda kammaren med de återverkningar detta kan ha på hela regeringsskicket i vårt land — att man inte rimligen kan avvakta de reflexioner som författningsutredningen till äventyrs under en lång följd av år kan komma att göra. Riksdagen har väl i andra sammanhang, när den har funnit en strävan vara väsentlig, inte låtit sig bindas av sådana mera principiella överväganden på lång sikt som ju är författningsutredningens uppgift.

Jag tycker således inte att de invändningar, som herr Elmgren har rest mot mitt yrkande, har en sådan tyngd att de bör hindra ett beslut i överensstämmelse med det av mig nyss gjorda yrkandet. Skulle, herr talman, detta yrkande falla, ber jag att få hemställa om bifall till huvudreservationen.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Herr Englund säger att återremissyrkandet inte är resultatet av någon förvirring hos reservanterna, utan är motiverat av tekniska skäl. Om herr Englund med detta vill säga att man

kommit underfund med att man gjort vissa felaktigheter vid reservationernas konstruerande, så kan jag för min del förklara att jag finner det vara tämligen egalt, om återremissyrkandet beror på förvirring eller på dessa felaktigheter.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Det har inte funnits någon större anledning för en representant för regeringsbanken att lägga sig i denna fridsamma debatt, men det var ett uttalande i herr Englunds sista replik till herr Elmgren, som jag inte tror bör stå oemotsagt i kammarens protokoll.

Herr Englund säger, att det är så viktigt att bevara representationens karaktär av att vara representation, att man måste handla *nu*; man kan inte avvakta den sittande utredningen. Herr Englund är ju inte en man som brukar ta till några överord, och därför blev jag verkligen överraskad. Herr Englunds huvudyrkande blev ju så småningom, att vi bör ändra det provisorium vi har, så att spärregeln blir 1,3 i stället för 1,4. Om detta inte sker, skulle riksdagens karaktär av folkrepresentation vara hotad. Det skall allt vara en livlig fantasi för att föreställa sig det! Menar verkligen herr Englund, att t. ex. det engelska systemet, som kan ge åt en folkmajoritet i England en mycket klar minoritet i parlamentet, berövar det engelska parlamentet dess karaktär av folkrepresentation? Den högerregering som valdes 1951 stödde sig ju på en folkminoritet emot ett större labour party, och det ligger i systemet att sådana utslag tillfälligtvis kan uppkomma, men inte kan väl herr Englund mena att detta förhållande kan beröva det engelska parlamentet dess karaktär av folkrepresentation? Då kan ju herr Englund inte heller mena, att de små variationer som diskussionen nu gäller — 1,4 eller 1,3 som första spärrkvot — ett ögonblick kan åstadkomma någon som helst förändring i riksdagens karaktär, och då bortfaller ju hans huvudskäl för att agera nu.

Det är ju ändå ganska uppseendeväc-

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

kande, att man mitt under det att en stor utredning är sysselsatt med att penetrera detta problem och har till uppgift att betrakta detta som ett av sina huvudobjekt, går till att föreslå en förändring. Om man skall göra det, måste det finnas något verkligt starkt motiv, något så starkt motiv att man inte kan följa vanlig parlamentarisk praxis. Herr Englund har försökt att mobilisera ett sådant motiv, men jag har tillåtit mig att söka visa, att det försöket inte var säskilt lyckat.

Den fråga, som vi diskuterar, är viktig — det är därför som den tar så stor plats i författningsutredningens direktiv — och jag vill bara erinra om vad det är för motiv som gjort att den från regeringens sida tillmättes denna vikt. Det är för det första, att valsystemet skall vara sådant, att det medger en nära kontakt mellan den valde och väljaren. En nära kontakt mellan den valde och väljaren bör eftersträvas, därför att man därigenom förankrar det politiska intresset ibland medborgarna. De stora valkretsarna är i och för sig inte ägnade att skapa denna nära kontakt, och det blir naturligtvis ännu orimligare att försöka upprätthålla den nära kontakten med väljarna, om man tvingas att genomföra ett system med tilläggsmandat. Det kan tänkas att det finns skäl som gör att man ändå bör genomföra ett sådant system, om andra värden står på spel, och därför ingår det, trots de stora betänkligheterna ur personlighetssynpunkt, i utredningens direktiv att pröva, om man trots dessa betänkligheter skall införa ett system med tilläggsmandat. Det hedrar reserveranterna, att de nu funnit att det inte är tekniskt möjligt, som de säger, att improvisera en lösning av denna viktiga fråga — så har jag nämligen fattat herr Englunds senaste inlägg. Det är alldeles riktigt; det är varken principiellt eller teoretiskt möjligt att improvisera ett system med tilläggsmandat, som så i grunden skulle ändra karaktären av vårt valsystem.

Det skäl jag nu anfört talar ju emot det proportionella valsysteem över huvud taget. Det andra skälet för en nyprövning av valsysteem är ju att man

inte vill ha Frankrike. Jag noterar med den största tillfredsställelse att alla oppositionens talare i denna debatt har sagt: Vi vill icke ha Frankrike!

Vad är det då man vill? Herr Bergh och herr Englund säger: Vi vill icke ha ett system som uppmuntrar uppkomsten av en mängd småpartier. All right; stå då vid det! Om man förhindrar småpartier, om man tar ett och annat mandat ifrån dem för att hindra en av alla talare i denna debatt som olycklig betecknad splittring i småpartier, måste ju dessa mandat taga vägen någonstans. De fördelas likformigt, och då blir de stora partierna en aning överrepresenterade. Den strid som nu pågår i kamrarna — om man nu skall kalla det för en strid — gäller på 1954 års siffror, huruvida bondeförbundet skulle få två mandat mer än de annars skulle få, och de två mandatens skulle tagas från socialdemokraterna. Det kan inte spela så förfärligt stor roll, att man kan påstå, att denna ytterligt obetydliga förskjutning från det ena regeringspartiet till det andra kan hota folkrepresentationens anseende som representation. Det är väl ändå att tillmäta bondeförbundets moraliska anseende en aning för stor roll. Bondeförbundet är ett utmärkt parti, och jag skulle livligt önska att herr Englund och herr Bergh hjälpte till att stödja bondeförbundet i valet, så att det kommer tillbaka med en större representation, men jag tycker inte att saken är så oerhört betydelsefull, att vi skall bryta mot all förnuftig praxis genom att mitt under en pågående utredning göra ett nytt provisorium.

Jag noterar som sagt med glädje, att åtminstone en del av regeringshalvan har tillvunnit sig oppositionens odelade förtroende, och önskar att bondeförbundet skall komma ut ur valet så starkt som möjligt, men jag tror det är rimligt att man bibehåller principen: låt författningsutredningen arbeta, låt den lösa dessa frågor — där är ingenting som i och för sig lockar fram provisoriska lösningar — och så får vi se, efter vilka principer den svenska folkrepresentationen skall utses.

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

Herr ENGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern ställde till mig frågan, huruvida det engelska parlamentet är en tillfredsställande representation. Jag bedömer inte denna fråga utifrån den allmänna föreställningen, ty där har naturligtvis statsministern den allmänna meningen på sin sida, utan jag bedömer den utifrån de krav på en tillfredsställande representation, som jag här har ställt. Och då måste jag ju säga, att det engelska parlamentet icke fyller kravet på en tillfredsställande representation med hänsyn till att det icke speglar majoritet och minoritet inom det engelska folket. Jag tror att hans excellens, om han närmare penetrerar detta rent logiska problem, skall finna att han bör övergå till min mening.

För övrigt karakteriserades statsministerns inlägg av hans benägenhet att gå förbi den centrala punkten i dessa sammanhang. Frågan gäller här inte, huruvida två mandat skall gå över till bondeförbundet, utan det avgörande är den omständigheten, som jag har pekat på i mina båda anföranden, att vi här ligger så nära gränsen i andra kammaren i fråga om vad som skall vara majoritet och minoritet, att även en så obetydlig ändring av divisorn som från 1,4 till 1,3 spelar en roll, som kan bli bestämmande för den procentuella sammansättningen av andra kammaren under nästa mandatperiod, och därmed måhända kan få ett avgörande inflytande på hela vårt regeringssystem under denna mandatperiod. Det är med hänsyn till denna närhet till gränsen, herr statsminister, som jag fäster så stor vikt vid detta jämförelsetal. I ett annat läge skulle jag inte med samma iver argumentera för en förändring.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens herr statsministern antydde i slutet av sitt anförande, om också i skämtsamma former, att oppositionen här skulle vinnlägga sig om speciella omsorger om bondeförbundet och att sådana inte skulle anses erforderliga med hänsyn till att det skulle

bli förskjutningar inom regeringsblocket. Jag vill försäkra hans excellens att detta ingalunda är fallet. Såsom herr Englund redan framhållit, ligger motiveringen mycket djupare, nämligen att vi vill försöka åstadkomma rättvisa över huvud, alltså även åt bondeförbundet. Om det här skulle finnas någon speciell önskan beträffande bondeförbundet, skulle jag kunna medge, att jag tycker att det är fullt tillräckligt att bondeförbundet under koalitionstiden uppenbarligen löpt stor fara att förlora sin själ. Det vore synd, om det också skulle förlora sin kropp.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Herr Englund låter sig lockas mycket långt av sina proportionella sympatier, när han ifrågasätter det engelska parlamentets karaktär av en tillfredsställande folkrepresentation. Det hade jag verkligen inte väntat mig. Underkänner herr Englund då också exempelvis Förenta staternas konstitution, underkänns över huvud taget alla folkrepresentationer, utom Frankrikes? Är det den enda folkrepresentationen som vinner herr Englunds gillande?

Det skulle vara rätt intressant att fortsätta denna diskussion. Den är intressant ur den synpunkten, att den visar vilka förunderligheter, uppriktigt sagt, som ett alltför okritiskt anammande av proportionalismen leder till. En väljares vilja, herr Englund, skall komma till uttryck, när han röstar. Det är riktigt, men är det så alldeles säkert att väljarens vilja på ett absolut klart sätt kommer till uttryck genom ett slaviskt återspeglade av partiernas styrkeförhållande? Jag tycker det skulle vara i och för sig mycket intressant att se, hur folkpartiet i en sådan situation skulle se ut, med väl åtminstone 10, 20 olika partigrupperingar, som företräder olika synpunkter. Men vore det riktigt? Ja, säger folkpartiets motståndare, det är klart att det vore riktigt, om ateister och Lewi Pethrusanhängare finge var sitt parti, om anhängare till en enligt min mening förnuftig jordbrukspolitik finge sitt parti och Da-

Ang. valsättet vid andrakammarval för perioden 1957—1960

gens Nyheter-falangen finge sitt parti. Det skulle vara mycket intressant, men är det så alldeles säkert att motståndarnas uppfattning om folkpartiet är riktig, med andra ord att det skulle innebära en riktig återspeglning av folkpartiets roll i svensk politik? Finns det kanske inte någonting, som binder ihop alla dessa ytterligt disparata element, och att väljaren därför säger: »Jag är med om att underordna mina intressen i ett större parti för att de större tingen skall få en möjlighet att komma till tals på ett bättre sätt»? Men detta är just problematiken! Tror verkligen herr Englund, att den franske väljaren vill ha det nuvarande tillståndet? Det vill han icke ett ögonblick. Tror herr Englund, att den svenske väljaren ville ha 1920-talets ynkedom, med stigande hyror och priser, med arbetskonflikter och arbetslöshet, utan möjlighet för en regering att handla? Nej, väljarna önskade naturligtvis något helt annat, men de stod splittrade i smågrupper som ängsligt bevakade varandras stängsel.

Jag tillåter mig därför att rent allmänt säga: Var inte för säker på vilket system — det engelska eller det franska — som bäst tillgodoser den enskilde mannens intentioner! Därom vet vi egentligen ingenting. Man kan bara gissa, att det engelska systemet är långt mera effektivt, ger vida större möjligheter än det starkt splittrade parlamentet i Frankrike.

Men då säger herr Englund: »Med principerna får det gå hur som helst. Nu gäller det en maktkamp. Varje mandat är betydelsefullt.» Det är så viktigt att nu åstadkomma en förändring, att man icke anser sig kunna avvakta den sittande utredningens förslag. Ja, detta är repliken till herr Bergh — om han hade lyssnat till herr Englund, skulle han inte behövt begära ordet! Vad jag har sagt är just, att oppositionen här icke för en strid om principer, utan om ett eller annat mandat, och på det sättet hoppas kunna åstadkomma en förändring av det politiska läget i landet. Detta är naturligtvis tillbörligt, men det är bra att det blivit sagt!

Herr ENGLUND (fp):

I valet mellan det engelska systemet och det franska tillät jag mig att redan i mitt första inlägg välja det schweiziska! Statsministern har alldeles underlåtit att diskutera denna kooperativa form av demokrati.

När jag som ett första led i en samhällsrepresentations utformning kräver denna proportionella spegling i alla talförhållanden av det representerade folket, så är det ur mina synpunkter ett ovillkorligt och oeftergivligt krav. Då det inte är uppfyllt, måste representationen i vissa hänseenden bli bristfällig. Liksom man inom matematiken skiljer mellan nödvändiga och tillräckliga villkor — vilket inte är herr statsministern obekant — så konstaterar jag för min del, att detta är ett nödvändigt villkor. Men jag är fullkomligt överens med herr statsministern om att det vid utformningen av en ändamålsenlig och tillfredsställande representation blir erforderligt att uppställa också en rad andra villkor, exempelvis de villkor som skiljer det schweiziska systemet från det franska. På den punkten råder samklang mellan min uppfattning och herr statsministerns. Jag nöjde mig med att ange ett nödvändigt villkor, som herr statsministern är beredd att underkänna, men vi kan måhända komma överens om de ytterligare villkor som är erforderliga för att vi skall få en tillfredsställande parlamentarisk representation i vårt land.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Min debattfråga var ju, varför man inte kunde avvakta den sittande utredningens förslag på det sätt som vi alltid annars brukar göra. Då har herr Englund sagt, att det är så kolossalt bråttom att genomföra denna ändring, därför att det finns risk att parlamentet förlorar sin karaktär av representation. Jag frågar herr Englund: Är engelska parlamentet och amerikanska kongressen icke demokratiska representationer? Då svarar han: »Schweiz är ju också en demokra-

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

ti.» Med andra ord: det är för att införa det schweiziska systemet hos oss som herr Englund vill ändra spärren från 1,4 till 1,3! Herr Englunds respekt för siffrornas makt över tanken och verkligheten är fantastisk.

Herr ENGLUND (fp):

Jag har respekt för millimeterna, herr statsminister, när de ligger på gränsen till bråddjupet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Englund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Herr talmannen anförde vidare, att propositioner nu till en början komme att framställas beträffande yrkandet om återremiss.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till berörda återremissyrkande samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Englund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår yrkandet om återförvisning till konstitutionsutskottet av dess utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 39.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i herr Englunds m. fl. reservation; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 5, med förslag till ändringar i riksdagsstadgan, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—36

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 42, angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

Under punkten 1 av fjärde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade chefen för försvarsdepartementet framhållit, att han räknat med att med

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

vissa enstaka, smärre jämkningar inställa repetitionsövningarna under budgetåret 1956/57.

Den kostnadsbesparing, som härigenom skulle uppnås, hade beräknats uppgå till 67,7 miljoner kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 405) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 484), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att för anordnande av repetitionsövningar under budgetåret 1956/57 utöver vad i statsverkspropositionen föreslagits anvisa ett belopp av 25 miljoner kronor, dels ock uttala, att de krigsförband, vilkas repetitionsövningar inställdes hösten 1956 och våren 1957, borde inkallas till sådan övning budgetåren 1957/58—1959/60 utöver ordinarie repetitionsomgångar;

dels ock en inom första kammaren av herr *Hagberg* väckt motion (I: 172), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att repetitionsövningar i normal omfattning skulle anordnas under budgetåret 1956/57 samt för detta ändamål anvisa ett belopp av 67,7 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t äskat under fjärde huvudtiteln.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört bland annat:

»Då utskottet nu icke vill motsätta sig en begränsning av repetitionsövningarna i av departementschefen föreslagen omfattning, sker det under den bestämda förutsättningen, att anordningen i fråga endast är att betrakta som en engångs-åtgärd.

Av det anförda följer, att utskottet avstyrker de i ämnet väckta motionerna. Vid behandlingen framdeles under riksdagen av anslagen under fjärde huvudtiteln kommer utskottet alltså att räkna med samma antal tjänstgöringsdagar som departementschefen.

Äberopande det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må, med avslag å motionerna I: 405 och II: 484 samt I:

172, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.»

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Svärd*, *Staxäng* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 405 och II: 484 samt med avslag å motionen I: 172,

a) besluta att för anordnande av repetitionsövningar under budgetåret 1956/57 utöver vad i statsverksproposition föreslagits anvisa ett belopp av 25 miljoner kronor,

b) uttala, att de krigsförband, vilkas repetitionsövningar inställdes hösten 1956 och våren 1957, borde inkallas till sådana övningar budgetåren 1957/58—1959/60 utöver ordinarie repetitionsövningsomgångar;

b) av herrar *Karl Andersson*, *Akerström* och *Petterson* i Degerfors, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Frågan om det minst sagt anmärkningsvärda sätt, på vilket tanken att inställa repetitionsövningarna lanserades i höstas, och det sätt, på vilket beslut fattades i saken, har tidigare diskuterats i detalj. Det finns ingen anledning att en gång till ta upp den debatten, särskilt inte som regeringens företrädare inför de klara fakta i målet, som anförts, begränsat sin argumentation till allmänna bedyranden om en god vilja, en samarbetsvilja, som trots allt skulle finnas.

Två konstateranden bör emellertid göras. Regeringen har behandlat den ansvariga försvarsledningen och den arbetande försvarsberedningen med dess tolv ledamöter, bland vilka herrar oppositionsledare befinner sig, på ungefär det sätt som Gladstone på äldre dagar brukade använda i förhållande till drottning Victoria — med hövligt förbiseende men utan någon som helst hänsyn i sak. Försvarsledningen blev nätt och jämnt informerad. Försvarsberedningen däremot hann efter telegrafisk kallelse få

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

höra försvarsministerns meddelande i saken, innan det föredrogs i radio, var över beredningens ledamöter torde ha känt djup och varaktig tacksamhet.

Regeringens tillvägagångssätt ger vid handen — det är den andra slutsatsen — att den inte bara känner sig mogen att exklusivt ta det politiska ansvaret utan därutöver är beredd att utan att höra vederbörliga myndigheter ta även det försvarsorganisatoriska, operativt betingade ansvaret. Regeringen ingriper plötsligt och utan närmare undersökning — kanske utan några undersökningar alls — i ett enhälligt godtaget minimischema för utbildningen av våra försvarskrafter. Den ingriper därmed i den operativa planläggningen. Att detta innebär ett ansvar av annan art än det politiska och av annan art än som är naturligt för en regering förefaller mig självklart. Detta är desto anmärkningsvärdare som alla, möjligen med undantag av statsutskottets hittills blanka reservanter, funnit det ofrånkomligt att bestämt understryka — jag citerar departementschefens mera principiellt betonade resonemang — »den allvarliga innebörden i åtgärden att nu i höst och nästa vår inställa de krigsförbandsvisa repetitionsövningar».

Det är just i den bristande överensstämelsen mellan argumenteringen, den anförda motiveringen, och de praktiska förslagen, som egendomligheten, för att inte säga det säregna, i denna fråga ligger. Jag förmodar att man är skyldig att fästa visst avseende vid de skäl regeringen öppet redovisar för en åtgärd, även om man mer och mer får den känslan, att förmågan att läsa vad som står mellan raderna är väsentligare än förmågan att läsa det som verkligen står på raderna för den, som försöker att sätta sig in i den verkliga bakgrunden till den nuvarande regeringens politik, detta särskilt då årtalet går att jämnt dela med två.

Men vad säger nu skrifterna om följden av de inställda repetitionsövningarna — de skrifter som är auktoriserade i försvarsdepartementet och i statsrådsberedningen?

Försvarsministern erinrar om att vår utbildningstid internationellt sett är mycket kort. Därefter förkortar han den ytterligare för en sjättedel av arméns värnpliktiga. Vi har i motsats till de flesta andra länder inga stående beredskapsstyrkor, påpekar statsrådet Nilsson. Därefter sänker han väsentligt den grad av beredskap som är möjlig att nå med vår försvarsorganisation, som ju har som förutsättning att vara en ren utbildningsorganisation. Repetitionsövningar i krigsförband är — enligt försvarsministerns uppenbara mening — ett normalt led i vår värnpliktsutbildning, nödvändigt för att komplettera första tjänstgöringens kunskaper hos de värnpliktiga och för att göra de förband krigsdugliga, som oundgängligen behövs för att den operativa målsättning, om vilken vi alla varit överens, skall kunna fullföljas.

Så kan man sammanfatta försvarsministerns uppfattning om den vidare utbildningen av enskilda soldater och den förbandsträning, som han därefter föreslår skall inställas. Försvarsministern är övertygad om nödvändigheten att sedermera återgå till repetitionsövningar i normal omfattning. Statsutskottets majoritet understryker ytterligare departementschefens realistiska och positiva uttalanden om de krigsförbandsvisa repetitionsövningarnas nödvändighet. Majoriteten av statsutskottet markerar särskilt vikten av att de värnpliktiga, som enligt materielplanerna skall utrustas med nya vapen, verkligen blir utbildade med dessa vapen och för dessa vapen, och därutöver understryker utskottet den ofrånkomliga nödvändigheten av en omskolning av äldre värnpliktiga för nya uppgifter i försvarets tjänst, den omskolning som sker under tredje repetitionsövningen. De menliga följderna för utbildningens standard av den åtgärd utskottets majoritet sedermera yrkat bifall till är samma majoritet fullt på det klara med.

Uttalanden av detta slag är mycket värdefulla. Man har bara anledning uttala en förhoppning om att de denna gång skall betyda mera i sak än liknande uttalanden tidigare har gjort. Man kan dessutom av argumentationen — både

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

departementschefens och utskottsmajoritetens — dra två slutsatser. För det första råder enighet om att vår nuvarande utbildningstid är ett minimum, som endast genom kontinuiteten och effektiviteten i utbildningen och genom en utbildningsorganisation, som rationellt tar till vara vår levande värnkraft, kan ge vad vi oundgängligen behöver av kvantitet och kvalitet i försvarskrafter. Krigsförbandsvisa repetitionsövningar är ett ofrånkomligt och integrerande led i detta utbildningssystem. För det andra måste det mot bakgrunden av den allmänna argumentation som anförts krävas mycket starka skäl för att man skall suspendera detta väsentliga led i vår försvarsorganisation och i vårt försvars uppbyggnad.

Vilka är då dessa mycket starka skäl, som varit avgörande för departementschefen och som sedermera godtagits av den utskottsmajoritet, som nu fått någon utvidgning åt borgerligt håll? På den punkten förefaller det mig som om det råder en viss oklarhet, en ganska talande oklarhet. När regeringsbeslutet tillkännagavs i november, lades starkt eftertryck på de statsfinansiella synpunkterna. Resonemanget från departementschefens sida *då* var att det inom en balanserad budget inte fanns utrymme för de försvarsutgifter, som skulle vara nödvändiga, om man ordnade krigsförbandsvisa repetitionsövningar i normal omfattning. Ingen direkt sammankoppling gjordes mellan frågan om dessa repetitionsövningar och utrymme för en skattelättnad. Detta är jag angelägen att understryka. Men man fick en känsla av att under hela resonemanget låg en föreställning om att vi hade att välja mellan utbildning av den art, som riksdagen enhälligt beslutat, och en skattesänkning. Denna ståndpunkt är ohållbar. Det är orimligt att driva den linjen att man genom en begränsning av utgifterna under ett budgetår skulle skapa underlag för en skattesänkning. Jag säger detta för säkerhets skull.

När sedan budgeten presenterades med sitt preliminära överskott på 237 miljoner kronor, så uppstod en viss förskjutning

i motivationen och argumentationen. De utpräglade statsfinansiella skälen ramlade ner på uppmärksamhetsskalan och man anförde i stället så kallade ekonomiska skäl och därutöver en utan vidare som självklar förutsatt nödvändighet att utan hänsyn till resultaten hålla försvarskostnaderna nere. Med ekonomiska skäl torde väl avses s. k. samhällsekonomiska skäl, de som brukar anföras i varje sammanhang, då man inte vill göra någonting. Det finns ingen anledning att närmare ge sig in i den icke utsagda samhällsekonomiska motivering, som här kan ha varit drivande. Det räcker med att säga, att så ansträngd är inte vår samhällsekonomi, att ett anspråkstagande av arbetskraft och materiel, som motsvarar 0,7 procent av den svenska statsbudgeten, skulle vara avgörande och kunna betraktas som ett starkt skäl för att om än tillfälligt bryta sönder en utbildningsorganisation.

Försvarskostnaderna hotar att stiga. Det är emellertid att märka, att denna stegring är av rent automatisk natur — till sin huvuddel. Det är alltså inte fråga om en reell stegring, utan en formell stegring, som i främsta rummet beror på penningvärdeförsämring, lönestegringar, den tekniska utvecklingen och på de materielplaner, som riksdagen har antagit i medvetande om den belastning de medför på statsfinanserna och på skattebetalarna. Att då hävda, att en väsentlig reduktion av försvarsutgifterna är ofrånkomlig, förefaller mig vara att medvetet anslagsmässigt urholka det försvar, om vars nödvändighet med hänsyn till den operativa målsättningen vi samtidigt är överens.

Statsutskottet — eller rättare dess majoritet — anför för sin del ytterligare ett skäl. Inom krigsteknikens område, säger utskottet, pågår ett intensivt utvecklingsarbete, som inom en snar framtid kan komma att ställa oss inför problem om anskaffande av helt nya stridsmedel. Samtidigt måste vi, fortsätter utskottet, till alltmer stegrade kostnader anskaffa vapen för den nuvarande organisationen. Det är sant och riktigt. Det är väl i dessa omständigheter som försvarskostnader-

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

nas problematik — deras problematik på något längre sikt — döljer sig. Dessa synpunkter har, såvitt jag förstår, ingen relevans i det sammanhang där de anförs. Man förändrar ingenting i de avseenden, som utskottets majoritet här framhållit, genom en begränsning av försvarsutgifterna, där man förutsätter, att begränsningen är tillfällig och endast kan ha effekt under ett avgränsat budgetår.

Herr talman! Jag har svårt att finna, att de skäl som anförts för att inställa de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna är av den styrka, att de kan anses motväga de skäl, som försvarsministern och utskottsmajoriteten anført för att bibehålla krigsförbandsvisa repetitionsövningar i normal omfattning.

Låt mig nu bara summera följderna av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Ett sådant bifall får konsekvenser för sex år framåt. En sjättedel av armén blir inte stridsberedd eller godtagbart krigsduglig vid en mobilisering. Det uppstår allvarliga luckor i lokalförsvaret, i det försvar som skall ta första stöten, som skall skydda hemort, flygfält och kommunikationer — luckor på det viset att man inte har folk för de uppgifter som det är nödvändigt att fullfölja. Till slut har både Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten varit nödsakade att föra fram tanken på en efterutbildning, om det utrikespolitiska läget skulle skärpas. Effektiviteten av en efterutbildning och kostnaderna för en efterutbildning känner vi till. Vi vet också från andra världskrigets mest kritiska år vad denna efterutbildning betydde för de värnpliktiga och för näringslivet, vilken ständig osäkerhet den skapade. Och vi som — om än i mycket underordnade befattningar — hade att ta del i efterutbildningen under andra världskriget, vi bad nog alla att få slippa att delta i någonting sådant i framtiden.

I detta läge — jag skulle vilja säga: i det politiska läge — som nu föreligger har vi i högerpartiet gjort ett kompromisserbjudande, vars detaljer framgår av den reservation som är fogad till det föreliggande utskottsutlåtandet. Vår principiella ståndpunkt är och har hela tiden varit den, att det riktiga är att ordna

krigsförbandsvisa övningar i den omfattning, varom enhälligt beslut har fattats. Vi har emellertid trots denna ståndpunkt velat göra kompromisserbjudandet därför att vi hade hoppats och trott, att det skulle vara möjligt att med utgångspunkt i detta komma till ett något mera positivt beslut än Kungl. Maj:ts förslag innebär. Jag tillåter mig säga att något ytterligare kompromisserbjudande icke föreligger från något håll.

Det är klart att man kan rikta kritik mot detta kompromisserbjudande. Det är sämre än repetitionsövningar i full omfattning, därom har vi varit medvetna. Men vi har övertygat oss om att detta kompromisserbjudande botar de värsta revor, som skulle uppkomma vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och vi har övertygat oss om att det, under förutsättning att man fullföljer det med en vidareutbildning under senare budgetår av dem som under nästa budgetår inte blir utbildade, tillfredsställer de krav som man från militära utgångspunkter kan ställa.

Det har också varit angeläget att markera, att varken kompromisserbjudandet eller bifall till ett yrkande om repetitionsövningar i full omfattning kommer att medföra någon total merbelastning på samhällsekonomin. Den merbelastning, som framkommer som en följd av de yrkanden vi har ställt, är vi beredda att kompensera genom begränsningar på andra punkter.

Herr talman! Jag ställer i detta skede av debatten inga yrkanden. Jag riktar däremot en vädjan till kammarens ledamöter att ta sin ställning under omprövning, att verkligen tänka efter om inte enighet i försvarsfrågan skulle vara värd den eventuella uppoffring det kan innebära att stödja vårt kompromisserbjudande. Jag tror att det nu inte gäller bara en isolerad försvarsfråga. Det gäller att dementera en uppfattning som undan för undan sprider sig, att vi nu här i landet skulle bedöma den utrikespolitiska situationen lättsinnigare än vi tidigare gjort, att vi skulle ha låtit oss bedåras av det skenbara lugn som råder och bakom vilket en intensiv uppladdning sker inom

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

de olika blocken. Det gäller också att dementera en föreställning, som också håller på att sprida sig, att man inom ansvariga kretsar skulle vara beredd att ta hänsyn till en diffus försvarsnihilism, en pacifism, som är mycket litet genomtänkt och som rimmar mycket illa med det läge som existerar i den värld i vilken vi lever. Det finns ingen anledning att ifrågasätta de goda avsikterna bakom denna pacifistiska försvarsovilja. Det räcker med att konstatera, att om man i framtiden tar hänsyn till den, kommer detta att få praktiska resultat för vår försvarsförmåga av ödesdiger innebörd. Det räcker att konstatera, att om man tar hänsyn till denna diffusa försvarsnihilism, är alla förutsättningar för ett samarbete i försvarsfrågan brutna.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Tillsammans med två ledamöter i andra kammaren har jag till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Vi är fullt eniga med utskottsmajoriteten i vad det gäller att tillstyrka departementschefens förslag om inställande av repetitionsövningarna. På den punkten är det inte några delade meningar mellan utskottsmajoriteten och oss tre. Det är i fråga om utskottets förslag till formulering av sin motivering som vi har gjort vissa erinringar, som jag här litet vill uppehålla mig vid.

Vi skulle till nöds ha kunnat förstå, om utskottet för att kunna vinna enighet i denna fråga hade velat sträcka sig så långt i sin skrivning, som nu faktiskt är fallet. Men som alla ser, har här inte kunnat uppnås någon enighet. Högern har gått sin väg, alldeles oavsett vad utskottets majoritet har beflitat sig om att skriva. Under sådana förhållanden har vi svårt att förstå, att utskottet har velat sträcka sig så långt i fråga om eftergifter åt den opposition, som i detta fall främst kommit från högern, som här verkligen blivit fallet.

Vi finner det vara minst sagt oklokt, att man här i ett riksdagens uttalande binder sig för framtiden i en fråga som denna. Utskottet hemställer nämligen i sitt förslag till skrivelse till Kungl. Maj:t

att detta tillstyrkande sker under den bestämda förutsättningen, att anordningen i fråga endast är att betrakta som en engångsåtgärd. Det är framför allt detta, att man vill slå fast att den inte får lov att upprepas, som vi finner vara synnerligen oklokt. Det kan uppstå ekonomiska lägen, värre än de nuvarande, där en regering måste söka att finna möjligheter att begränsa utgifterna.

Mycket stora delar av det svenska folket har med tillfredsställelse hälsat försvarsministerns förslag om att inställa repetitionsövningarna innevarande år för att därmed sänka försvarskostnaderna. Då bör vi inte i ett slags ovist nit säga, att detta inte får upprepas och att det endast får betraktas som en engångsåtgärd. Något sådant kan möjligen en försvarsminister säga. En försvarsminister kan ju ersättas med en annan, men när riksdagen säger det, är det betydligt allvarligare, ty knappast någon försvarsminister kan ju sätta sig över vad riksdagen har uttalat.

Det är inte min avsikt att upptaga en polemik här med den föregående ärade talaren. Det överlämnar jag åt utskottets talesmän. Herr Svärd var emellertid inne på en sak, som jag inte kan låta gå förbi oemotsagd. Han gjorde nämligen gällande att förslaget att inställa repetitionsövningarna inte kunde vara motiverat av, som han sade, samhällsekonomiska skäl. Vi får tillfälle att återkomma till detta när vi får kapitalbudgeten till behandling här i kammaren, vilket väl blir någon gång efter påskhelgen. Då skall jag nog passa på tillfället att ta upp herr Svärds resonemang. Vi kommer då att finna att högern just under kapitalbudgeten kommer att leverera en alldeles utomordentlig illustration till vad herr Svärd nyss nämnde, men jag skall som sagt inte nu uppehålla mig vid det.

För dagen vill jag nöja mig med att här å mina egna och mina medreservanters vägnar hemställa om en viss ändring i den föreslagna motiveringen. Jag hemställer således, herr talman, att sista stycket på s. 5, som börjar med orden »Då utskottet nu icke vill» och slutar med »som en engångsåtgärd», skall utgå.

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

Häri instämde herr *Svedberg, Lage*,
(s).

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Jag har den största respekt för den föregående talaren, för den personliga uppfattning han hyser i försvarsfrågan och för den ståndpunkt, han här intagit såsom uttryck för en alldeles bestämd åsikt. Å andra sidan, herr talman, måste jag säga, att jag trodde, att den tid var förbi i svensk försvarspolitik, när uppfattningar och meningar av den karaktär, som vi här har lyssnat till, kunde framföras i en debatt, som vill göra sig förtjänt av ordet realistisk.

Herr talman! Under utrikesdebatten här i kammaren i dag för en vecka sedan uttalade statsministern ett beklagande med adress till herr Ewerlöf, av att denne »så till den grad uppförstorar eventuella meningsskiljaktigheter beträffande repetitionsövningarna, att meningsskiljaktigheterna i denna detaljfråga kan föranleda honom att uppta till diskussion vår alliansfria politik över huvud taget». Enligt statsministerns mening innebure detta »en fantastisk överdimensionering av en bedömningsfråga, där man kan ha olika meningar». Längre ned i samma anförande ansåg statsministern, att man »uppförstorar en meningsskiljaktighet i en detaljfråga till någonting, som skulle innebära tecken på att försvarsviljan är vacklande».

För statsministern är alltså uppenbarligen spørsmålet om repetitionsövningarnas inställande ingenting annat än en bedömningsfråga, en detaljfråga. Den sistnämnda termen förekom två gånger i statsministerns dock relativt korta inlägg i debatten i onsdags. Jag måste, herr talman, uppriktigt säga, att jag har ganska svårt att finna en överensstämmelse mellan dessa uttalanden om repetitionsövningarnas inställande såsom en detaljfråga och exempelvis försvarsministerns tillkännagivanden i propositionen. Försvarsministern säger sig ju vara medveten om den allvarliga innebörden av denna åtgärd. Den innebär, säger

han, en viss försvagning av utbildningsstandarden inom försvaret. Åtgärden måste därför, tillägger han, betraktas såsom en engångsåtgärd. Repetitionsövningarna ingår som ett normalt led i vår värnpliktsutbildning, säger han vidare, och får ses som ett komplement till vår i förhållande till nästan alla andra länder korta första tjänstgöring.

Ännu längre, ärade kammarmedlemöter, finner jag avståndet vara mellan statsministerns uttalande och statsutskottets deklARATIONER, som vi nu har framför oss. Jag vill nog säga, att statsutskottets majoritet minst av allt betraktar repetitionsövningarnas inställande som en detaljfråga. Sålunda säger sig utskottet till fullo inse de menliga konsekvenser för utbildningens standard, som ett inställande av dessa övningar skulle medföra. Utskottet kan därför icke undgå »att hysa betänkligheter mot det avsteg från gällande ordning», som det föreliggande förslaget utgör. Det heter sedan: »Då utskottet nu icke vill motsätta sig en begränsning av repetitionsövningarna i av departementschefen föreslagen omfattning, sker det under den bestämda förutsättningen, att anordningen i fråga endast är att betrakta som en engångsåtgärd.»

Ja, herr talman, så förhåller det sig alltså med denna detaljfråga — för att nu använda statsministerns terminologi — sedd ur respektive statsministerns, försvarsministerns och statsutskottets synpunkt.

Jag skulle sedan gärna vilja säga några ord om den s. k. besparingseffekten, som har spelat en rätt stor roll i debatten, i varje fall utanför denna kammare. Redan i remissdebatten framhöll statsministern, som kammarens ärade ledamöter säkert väl erinrar sig, att »ständigt stegrade försvarsutgifter, framför allt i en tid, då man på åtskilliga håll reducerar försvarsutgifterna, utgör ett hot mot försvarsviljans förankring hos folkmedvetandet». Denna mening återkom i debatten här i kammaren för en vecka sedan, fast — och det var en ganska intressant observation, man därvidlag kunde göra — i något dämpad form. Jag kan

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

för min del rätt väl förstå den nedtoning, som statsministern gjorde. Mot bakgrunden av propositionens tillkännagivande av att fjärde huvudtiteln under de tre senaste budgetåren legat praktiskt taget konstant vid drygt 2 000 miljoner kronor, föreföll onekligen statsministerns uttalande i remissdebatten om ständigt stegrade försvarsutgifter tilltaget, om jag så får säga, en smula i överkant.

Nu invänder måhända någon, att allt detta är riktigt, men att det är lika riktigt att fjärde huvudtiteln dock ökar för nästa budgetår. Den ökar — även vid ett inställande av repetitionsövningarna — med 54,9 miljoner kronor. Ja, ärade kammarledamöter, det är alldeles riktigt. Enbart lönehöjningarna spelar ju härvidlag en väsentlig roll. Men när man nu ställs inför denna ökning av försvarskostnaderna, kan det ha sitt intresse att kasta en blick även på de andra, mera kostnadskrävande huvudtitlarna. Hur ställer sig då situationen beträffande dem?

I jämförelse med riksstaten 1955/56, alltså det nu löpande budgetåret, ökar socialdepartementet med 299 miljoner, kommunikationsdepartementet med 165,1 miljoner, ecklesiastikdepartementet med 116,1 miljoner, inrikesdepartementet med 52,9 miljoner kronor o. s. v. I denna uppställning kommer, som kammarens ledamöter helt säkert redan konstaterat, försvarsdepartementet på fjärde plats. Beträffande huvudtiteln samlade omfattning kommer ju, som vi alla vet, fjärde huvudtiteln på andra plats i vår budget, närmast efter socialdepartementet, som uppvisar en omslutning, vilken ligger drygt en tredjedel över kostnaderna för försvaret. Om man lägger till de 67,7 miljoner, som repetitionsövningarnas inställande skulle »spara», kommer fjärde huvudtiteln att rycka upp från fjärde till tredje plats i den uppställning, som jag här sysslat med, med en ökning på 122,6 miljoner kronor.

Jag undrar, om statsministern eller någon annan ledamot av statsrådet skulle vilja upplysa denna kammare om hur många länder här i världen det finns, som kan förete en relation mellan so-

cialkostnader och försvarskostnader, vilken är för socialkostnaderna så gynnsam som den, vilken vi i vårt land kan uppvisa. Jag tror, att ett sådant auktoritativt besked skulle vara av ett ganska betydande värde för kammarens ledamöter. Jag har, herr talman, icke sagt detta — det vill jag starkt understryka — därför att jag skulle förmena socialkostnaderna vara för höga här i landet. Inte alls! För övrigt vill jag erinra om att de verkligt avgörande besluten, således de beslut som i huvudsak bestämmer femte huvudtiteln utformning, har vi, som alla vet, i stort sett fattat i fullständig enighet, vilket hedrar den svenska riksdagen. Det beslut om en höjning av folkpensionerna med i runt tal 11 procent, som inom kort förestår, blir också, såvitt jag förstår, enhälligt. Nej, herr talman, jag har gjort detta påpekande därför att jag anser det vara oriktigt att utelämna dessa ganska fundamentala fakta, när vi diskuterar försvarsfrågorna över huvud taget.

Och till slut: en ökning av fjärde huvudtiteln med 67,7 miljoner kronor utöver vad regeringen föreslår betyder en ökning med 3,2 procent. Därest statsministern hade varit närvarande, skulle jag ha velat rikta följande fråga till honom: Menar verkligen statsministern, att denna ökning med 3,2 procent skulle innebära »ett hot mot försvarsviljans förankring hos folkmedvetandet»? Det är ju dock omkring dessa 3,2 procent, som denna debatt står. Menar verkligen statsministern att en sådan risk skulle kunna uppkomma? Det är ju föga sannolikt, framför allt som ju den s. k. besparingen både enligt försvarsministern och statsutskottet under alla omständigheter blott är att fatta som en engångsföreteelse. Därtill antyder ju statsutskottet, att åtgärder bör kunna vidtagas för att senare eliminera verkningarna av den här föreslagna minskningen av repetitionsövningarnas omfattning.

Även en annan jämförelse kan i detta sammanhang ha sitt intresse. De egentliga statsutgifterna beräknas som bekant komma att stiga med 7,7 procent från nu löpande till nästa budgetår, medan

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

försvarskostnaderna enligt regeringens förslag skulle öka med endast 2,7 procent. Vid repetitionsövningar i full omfattning skulle försvarsutgifterna ha stigit mellan de båda budgetåren med 6,1 procent och skulle sålunda allttjämt ligga under den generella ökningen med 7,7 procent för statsutgifterna.

Mot bakgrunden av dessa fakta kan jag, herr talman, förstå att statsutskottet är rätt obenäget, om jag så må uttrycka mig, att närmare fördjupa sig i den ekonomiska aspekten på problemet och i det hänseendet väsentligen nöjer sig med en hänvisning till departementschefens, som jag tycker, ganska knapphändiga uttalande på denna punkt. Jag har ett intryck av att inte heller departementschefen är särskilt intresserad av att betrakta denna fråga ur ekonomiska aspekter.

Det spörsmål, som vi nu diskuterar och som av statsministern, såsom jag har antytt, betraktas som en detaljfråga, berör den fortsatta försvarsutbildningen av 80 000 à 85 000 man. Är det en »detaljfråga», måste man säga att det är en ganska väsentlig sådan i vårt lilla land.

Jag har föga att tillägga till vad herr Svärd tidigare här har anfört i utbildningsfrågan. Jag vill blott för min del understryka, att ett inställande av dessa krigsförbandsvisa repetitionsövningar, som termen lyder, betyder, att ett stort antal svenska värnpliktiga, om det vill sig illa, *kan* komma i den situationen, att de tvingas möta ett modernt krigs påfrestningar utan att ordentligt känna sina vapen, utan vidareutbildning under nu gällande taktiska förutsättningar och med otillfredsställande förmåga att söka skydd mot atomvapnets verkningar.

Herr talman! Jag kommer fram till följande:

Försvarsledningen har anfört bestämda erinringar mot förslaget och uttalat allvarliga varningar för dess följder. Försvarsministern har icke rest några gensagor mot dessa erinringar och varningar utan nöjt sig med att utan närmare motivering hänvisa till det ekonomiska läget. Statsutskottets bedömning och ut-

talanden synes mig slutligen vara sådana, att de logiskt hade bort leda till ett avstyrkande av propositionen, icke till ett tillstyrkande av densamma.

Jag vill, herr talman, vid detta skede av debatten inte ställa ett yrkande om bifall till den motion i ämnet, som jag har tillåtit mig att väcka. Jag vill först avvakta resultatet av den vädjan till kammaren, som herr Svärd här tidigare har framfört. Skulle emellertid denna vädjan förklina ohörd, anser jag mig oförhindrad att hemställa om bifall till motionen i denna kammare nr 172.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Först vill jag besvara en fråga som framkommit.

Det har på sina håll undrats över att denna punkt har brutits ut ur sitt sammanhang i fjärde huvudtiteln. Detta har skett av rent praktiska skäl. Sedan utskottet funnit att enighet inte kunde uppnås, har man ansett det vara lämpligt att få till stånd ett avgörande beträffande repetitionsövningarna innan huvudtiteln i övrigt slutjusteras. Denna fråga ingriper nämligen kostnadsmissigt i huvudtiteln i övrigt på inte mindre än ett 30-tal olika punkter, som i annat fall skulle ha försetts med reservationer. Jag förmodar att denna metod måste anses vara ändamålsenlig.

I själva sakfrågan får jag först konstatera, att det nu inte diskuteras, huruvida det är samhällsekonomiskt klokt att hålla inne de miljoner som man avser att spara genom att inställa repetitionsövningarna. Inte ens högern menar att man skall taga pengarna någonstans utanför den totala ram som uppdrages i statsverkspropositionen. Även högern menar att man skall hålla den ramen intakt och säger i sin reservation att man i stället skall spara på utgiftsposter i andra huvudtitlar.

När förslaget om repetitionsövningarnas inställande offentliggjordes, sades det från något håll att försvarsministern borde ha hört sig för — man menade hos den militära sakkunskapen — om det inte var möjligt att spara dessa nära 68

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

miljoner kronor genom minskning av andra utgifter inom försvarets ram. Detta hände i november, och sedan dess har de som var intresserade av att rädda repetitionsövningarna, om de nu är så viktiga, haft tillfälle att göra det genom att anvisa sådana besparingar inom försvarets huvudtitel. Statsutskottets första avdelning har gått igenom den preliminärt, men där har inte framkommit några förslag om att man skulle kunna ta pengarna där. Man har i stället fått veta, att de skulle tas någon annanstans. I onsdags justerade statsutskottet kommunikationsverkens kapitalbudget, och då yrkade högern i angivet syfte att använda pengarna till repetitionsövningarna sänkningar av investeringarna för televerket, statens järnvägar och vattenfallsverket, för televerket ett par miljoner, för SJ cirka 10 miljoner, för vattenfallsverket cirka 14 miljoner, och man sade att man skulle fortsätta att yrka besparingar på andra håll för att få pengar för helt genomförande av repetitionsövningarna. Vi vet förut att investeringarna, i varje fall inom kommunikationsverken, är hårt nedbantade i regeringens förslag. Nu ställs vi genom högerns yrkanden inför alternativet att antingen inställa repetitionsövningarna eller också banta ner dessa investeringsposter ytterligare, försämra servicen vid statens järnvägar och på andra områden och ytterligare bromsa den utveckling som redan är i viss mån återhållen. Jag tror inte att valet mellan de två alternativen kommer att bli svårt för någon som känner till hur hårt begränsad ramen för dessa investeringsområden redan är.

Det har sagts, inte minst i den offentliga debatt som pågått under de sista månaderna i denna fråga, att vi har haft samförstånd över partilinjerna i försvarsfrågan under många år och att det steg som man nu avser att ta skulle innebära en brytning med den samförståndslinjen. Jag tror att jag har varit anhängare av tanken att hålla försvaret ovanför partistriderna, men jag måste säga att enigheten inte heller varit total förut. Det har ofta förekommit att högern och även ibland folkpartiet haft re-

servationer i försvarsfrågan under dessa efterkrigsår. Någoting annat är det inte fråga om nu. Högern har en egen linje och de övriga partierna håller på samförståndet. Vi som nu tillhör majoriteten kan inte hjälpa, om högern mäter sig ut ifrån detta försök att hålla försvarsfrågan över partigränserna. För mig har emellertid åtskilligt av vad som förekommit i den offentliga debatten i denna fråga varit en djup besvikelse. Jag vill också säga, att samförståndet knappast får köpas till vilket pris som helst, och om högern har menat att alla måste rätta sig efter dess önsknings i denna fråga, då kan i varje fall inte jag vara med i fortsättningen.

Det förslag som utskottet framlagt är helt överensstämmande med Kungl. Maj:ts förslag. Liksom Kungl. Maj:t säger utskottet, att det är en allvarlig sak att man på detta sätt rubbar utbildningen inom vårt försvar, att man undantar från den kontinuerliga efterutbildningen en sjättedel av armén, som ju i huvudsak berörs. Jag håller emellertid före att de ogynnsamma verkningar, nackdelarna, av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag är betydligt överdrivna i presspropagandan liksom i det anförande som herr Svärd nyss höll. Det är ändå fråga om en engångsåtgärd, och detta har både Kungl. Maj:t och utskottet understrukit, en engångsåtgärd vars ogynnsamma verkningar kan repareras, om det utrikespolitiska läget någon gång under de närmare åren skulle påkalla detta.

När vi har sagt ifrån att detta är en engångsåtgärd, beror det också på att hela utbildningssystemet inom vårt försvar är uppbyggt så, att det över huvud taget inte är möjligt att tänka sig att man kan fortsätta på den här vägen. Repetitionsövningarna krigsförbandsvis, som herr Svärd talade om, bygger på inkallelse av värnpliktiga vertikalt genom hela värnpliktsgenerationen, de berör alltså både äldre och yngre årsklasser, och skulle man framdeles vilja begränsa övningarnas omfattning, kan det inte ske på samma sätt som nu, utan då måste man finna ett annat system för utbildningen. Men någonting sådant har inte

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

föreslagits från något håll eller över huvud taget antytts i debatten, och därför måste man nog betrakta det föreliggande förslaget som en engångsåtgärd.

Det har sagts, att det måste erbjuda mycket stora svårigheter att, om det en gång skulle bli nödvändigt, eliminera nackdelarna av att repetitionsövningarna nu inställs. Ja, det är klart att det blir svårt, men ingen har bestritt att det är möjligt att väsentligen klara den saken, och därför tror jag att man utan alltför stor bävan kan bifalla utskottets förslag. På minussidan finns bara svårigheterna att genomföra en utbildning i efterhand. På plussidan kommer en besparing, låt vara en engångsbesparing, på omkring 68 miljoner kronor, och därtill kommer det nationella värdet av att 80 000 å 85 000 man får stanna kvar i det produktiva livet under repetitionsmånaden. Jag skulle tro att även det sistnämnda är av stor betydelse i nuvarande situation.

Sedan skulle jag även vilja anföra en rent personlig synpunkt på frågan.

Den snabba utveckling som krigstekniken har undergått och undergår, en utveckling som tydligen accelererar, har givit mig den bestämda känslan att försvarets ekonomiska krav på vårt samhälle ganska snart kommer att växa över vår förmåga. Redan nu kan vi konstatera att den försvarsorganisation vi har är för stor för våra resurser. I föregående punkt på föredragningslistan behandlades frågan om försvarets kapitalbudget. Denna är nedbantad till en obetydlighet av det som ansvariga myndigheter anser vara nödvändigt i vår försvarsorganisation, och inte ens dessa begränsade anslag torde kunna utnyttjas när kvotåtstramningen sätter in. Vi har kunnat konstatera, för att ta ett annat exempel, att vi inte har gått i land med att förverkliga de flerårsplaner beträffande materielanskaffningen, som riksdagen enhälligt har fattat beslut om. Med den takt vi nu håller kommer 10-årsplanen för armén att bli en 13- eller 14-årsplan, något som ungefär motsvarar vad en opposition år 1953 förordade. På samma sätt förhåller sig med planen för marinen. När vi vet att vi faktiskt inte orkar fylla ramen i vik-

tiga avseenden — och detta utan att det råder några delade meningar om det — tvingas man fundera över om ramen inte är för stor och om vi inte borde tänka mera på effektiviteten än på kvantiteten. Ur den synpunkten tycker jag att det steg att begränsa den helt utbildade kadern inom armén som vi nu är beredda att ta — i och för sig ett formellt icke lämpligt steg — också utgör ett varsel om att vi inte orkar med det hela när det kommer till kritan, när det om något år verkligen visar sig vad denna tekniska utveckling kommer att kosta.

Jag måste också erkänna att jag har den uppfattningen att det utrikespolitiska läget ur våra synpunkter inte är allvarligare just nu än att vi även med hänsyn till detta läge vågar ta det steg som utskottet rekommenderar.

Herr Andersson i Rixö vände sig emot att utskottet så starkt understrukit engångskaraktären i det beslut som utskottet förordar. Jag var inte med när utskottet justerade sitt utlåtande, men även om jag varit med då, skulle jag kanske inte haft någonting att erinra. Jag tycker nämligen inte att det spelar någon roll, om ett utskott eller riksdagen uttalar rätt och slätt en mening eller en förutsättning eller om detta uttalande graderas i fråga om bestämdheten. Bara ett uttalande, ett bestämt uttalande och ett ännu bestämdare uttalande. Innebörden blir densamma i vilket fall som helst — det är en mening eller en förutsättning, varken mer eller mindre. Ur den synpunkten har jag inga betänkligheter mot att acceptera utskottets skrivning.

Med hänvisning till de anförda skälen ber jag, herr talman, att få yrka bifall både till utskottets uttalande och dess hemställan.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Gillström har den markerade personliga uppfattningen att man skall krympa ramen för det svenska försvaret, så står herr Gillström inför uppgiften att begränsa vårt försvars operativa målsättning. Detta betyder konkret, att herr Gillström skall upp-

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

ge vilken del av landet vi inte skall försvara. — Jag har velat säga detta därför att man bör hålla den utgångspunkten klar, när man diskuterar försvarsorganisationens omfattning.

Är man anhängare av ett effektivare försvar och mera ser till kvalitet än kvantitet, så förefaller mig åtgärden att inställa de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna fullkomligt orimlig. Effekten av ett sådant inställande är nämligen, att man allvarligt försämrar kvaliteten hos en sjättedel av den svenska arméns förband. Det av herr Gillström rekommenderade förslaget ger oss en kvalitativt sämre försvarsmakt.

Herr Gillström säger, att detta är en engångsåtgärd. Jag är glad över att det beskedet upprepades, men jag erinrar om att engångsåtgärden medför en försvagning av svenskt försvar, som består fram till 1962. Och vad angår möjligheterna att vid ett skärpt läge efterutbilda dem som nu inte får sin utbildning — det är ju detta diskussionen närmast gäller — så har överbefälhavaren ett mycket bestämt besked att ge: han varnar eftertryckligt för den tankegången.

Till slut bara ett ord om enigheten i försvarsfrågan. Samförstånd fordrar aktivitet av minst två parter. Vi har från högerpartiets sida, trots vår principiella inställning i denna fråga, lagt fram ett konkret förslag till något som enligt vår bedömning skulle kunna vara utgångspunkten för en kompromiss. Vi har förklarat oss beredda att diskutera denna utgångspunkt, men från den andra sidan har intet intresse därför visats. Jag frågar då: Vilken av parterna i ett samförstånd kring det svenska försvaret är det, som har intagit den passiva ståndpunkten, och vilken är det som har intagit den aktiva ståndpunkten?

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Vill man kritisera regeringens förslag om repetitionsövningarna, är uppgiften i och för sig inte svår. Man kan anmärka mot ärendets handläggning, mot sättet att lägga fram nyheten, mot att åtgärden vidtogs utan hörande av militärledningen. Och bortser man

från den formella sidan, kvarstår även sakliga erinringar mot förslaget.

Departementschefen har själv serverat en del av de skäl, som talar mot ett inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1956/57. Statsutskottet har också i sin skrivning, sedan första avdelningen hört representanter för försvarsledningen och departementet, understrukit det betänkliga i denna åtgärd.

Omfånget av vårt försvar och sättet på vilket de beviljade medlen användes baserar sig på en rad politiska bedömningar.

I ett av statsministerns anföranden under utrikesdebatten förra onsdagen betonade han, att försvaret är ett instrument för att hävda vår neutralitet och alliansfrihet. Herr Sänders inlägg i samma debatt var en nykter bedömning inte blott av det utrikespolitiska utan jämväl det militärtekniska läget. Det torde vara svårt att efter detta anförande hysa förhoppningar om en omedelbart förestående lättnad av våra försvarsbördor.

Våra egna militärer kan t. ex. peka på den snabba och kostnadskrävande utvecklingen på vapenteknikens område.

De militära bedömningar, som ligger till grund för vår nuvarande försvarsordning, bl. a. den operativa målsättningen, har ju för övrigt ännu inte blivit ändrade.

Storleken av vårt försvar begränsas av våra ekonomiska resurser. Den inrikespolitiska avvägning, som här har skett och även i framtiden måste åstadkommas, blir i icke ringa utsträckning subjektiv. Försvarsutgifterna ställs mot andra angelägna utgifter, och om man då rör sig med en för ögonblicket fixerad kostnadsram, kan det i ett visst läge bli fråga om ett val, nämligen på vilka punkter man är tvungen att pruta och var dessa prutningar vållar de minsta skadorna.

Den löpande försvarsbudgeten går på 2 017 miljoner kronor, och äskandena för 1956/57 belöper sig på 2 281 miljoner kronor. De automatiska utgiftsstegringarna — som har åberopats tidigare i debatten — tar en väsentlig del av dessa ökningar, löne- och prisstegringar 60 miljoner, o. s. v.

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

Första avdelningen och statsutskottet har haft att ta ståndpunkt till frågan, om dessa utgiftsstegringar skulle få slå igenom mer eller mindre fullständigt *eller* om man skulle följa departementschefen i fråga om den momentant betydande besparingseffekt, som ett inställande av repetitionsövningarna innebure, *eller* eventuellt pruta på andra anslag, t. ex. för materielanskaffningar.

Mot att i år låta vidga kostnadsramen anfördes av departementschefen samhällsekonomiska skäl.

Att pruta på materielanslagen skulle få mycket långsiktiga verkningar.

Ett inställande av repetitionsövningar för med sig betänkliga konsekvenser för utbildningsstandarden och krigsberedskapen, men åtgärden skulle inte komma att riva upp hela organisationen. Dessa skadeverkningar skulle kunna successivt avhjälpas.

Det är naturligt att i detta läge olika kompromisslösningar sett dagen. Herr Hagberg i Malmö hade visserligen yrkat avslag på förslaget i sin motion, men i högerns partimotion föreslogs en kompromiss på 25 miljoner kronor. Folkpartirepresentanterna gjorde i avdelningen en trevare på cirka 15 miljoner kronor, varigenom åtminstone den kontingent, som skulle få hand om en hel del nya vapen, skulle få öva sig med dessa. Det förelåg emellertid inte förutsättningar att vinna enighet kring något av dessa förslag.

I den inrikespolitiska bedömningen av försvarsutgifterna måste även ingå frågan om försvarets förankring hos nationen. Vid har lyckligtvis under lång tid sluppit ifrån samma bittra strider om försvaret som under 20- och 30-talen. Att undvika dessa meningsmotsättningar även i fortsättningen måste vara angeläget för alla.

Herr Hagberg har här i debatten åberopat replikskiftet mellan statsministern och herr Ewerlöf under förra onsdagen. Jag fattade statsministern på det sättet, att den nu föreslagna åtgärden inte skulle betraktas som ett symptom på minskat försvarsintresse hos regeringen. Jag tror det finns anledning att ta fasta på detta

liksom departementschefens betonande av att det här gäller en engångsåtgärd. Utskottet har också i sin skrivning starkt understrukt detta.

Det bör i första hand ankomma på regeringen att försöka hålla försvarsfrågorna utanför partistriderna.

Man har kanske skäl att i det avseendet vara kritisk i fråga om handlaget vid behandlingen av detta ärende. Men som frågan nu ligger till, gör man väl inte saken bättre genom att skapa en spricka i den tidigare etablerade enhälliga fronten i försvarsfrågan, nota bene om man hyser förhoppning om att man skall nå fram till största möjliga enighet vid nästa års riksdag då försvarsfrågan såvitt man nu kan bedöma kommer upp i hela sin vidd.

Folkpartirepresentanterna i avdelningen och utskottet har fått en uttrycklig försäkran om att det rör sig om en engångsåtgärd samt att materielanslagen inte skall bli föremål för någon prutning under utskottsbehandlingen.

Under dessa förhållanden har vi trots oss bäst gagna försvarets intressen genom att ansluta oss till majoriteten i utskottet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Ärligt talat förstår jag inte vad man i dag från folkpartihåll menar med enighet i försvarsfrågan. Av den siste ärade talarens intressanta inlägg torde emellertid med full tydlighet framgå det för statsrådet och chefen för försvarsdepartementet smickrande förhållandet, att enighet i försvarsfrågan — en folkpartistisk synpunkt — innebär godtagande av herr Nilssons ståndpunkter, oavsett hurdana dessa är.

Jag skulle emellertid i denna korta replik framför allt vilja fästa uppmärksamheten vid den karakteristik, som herr Aastrup gav av folkpartiets framträdande i statsutskottets första avdelning. Herr Aastrup kallade folkpartirepresentanternas aktion där för »en trevare». Jag tror att det är en riktig karakteristik. Det var

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

en trevande trevare! Därmed har herr Aastrup dementerat den i vissa kretsar spridda uppgiften, att folkpartiet under utskottsbehandlingen skulle ha presterat ett alternativ, ett annat kompromissförslag än det som förefanns i högerpartiets motion.

Herr GILLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske inte skulle lägga mig i den tvist, som har uppstått här och även utanför kammaren om vilket parti, folkpartiet eller högern, som är mest angeläget om att bevara samförståndet i försvarsfrågan. Men mitt samvete bjuder mig att säga i anledning av vad herr Aastrup här kallade för »en trevare», att påståendena om att folkpartiet skulle ha lagt fram någon verklig samförstånds- eller kompromisslinje — som vanligt litet billigare än högerns förslag — inte håller streck. Inom avdelningen förekom väl någonting som kunde kallas, som herr Svärd sade, en »trevande trevare», men för min del — och jag kan bara vittna för mig själv — uppfattade jag det inte såsom någonting allvarligt menat utan såsom någonting som man efteråt skulle kunna berömma sig av, trots att man inte avsett att det skulle bifallas.

Jag fick ingen respekt för de mycket, mycket oklara ståndpunkter, som denna trevare innehöll, och måste säga att jag inte kunde uppfatta den som ett klart utformat alternativ i kompromissens tecken.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra både herr Svärd och herr Gillström att den trevare, som folkpartirepresentanten kom med inom avdelningen, var allvarligt menad — hur herrarna uppfattade den kan jag inte yttra mig om.

Herr statsrådet TORSTEN NILSSON:

Herr talman! I sitt inlägg för någon stund sedan påtalade herr Svärd »det minst sagt anmärkningsvärda sätt» —

såsom han uttryckte det — på vilket beslutet om repetitionsövningarna hade fattats och sedermera hade delgivits den arbetande försvarsberedningen och offentligheten. Han gjorde liknelsen, att försvarsministern hade upptagit denna fråga ungefär på samma sätt som Gladstone behandlade drottning Victoria — ett hövligt förbiseende utan hänsyn i sak. — Det gällde försvarsberedningen.

Jag vet, att regeringens och försvarsministerns tillvägagångsätt tidigare ingående och lidelsefullt debatterats. Men, mina damer och herrar, är det inte så att den fortsatta beredningen av detta ärende, inte minst det sätt varpå herrarna uppträder här i dag och det sätt varpå ni tidigare uppträtt i statsutskottet, egentligen bara ger belägg för riktigheten av regeringens handlingsätt i detta fall?

Försvarsberedningens uppgift är, såsom jag tidigare hävdat, att om möjligt i samförstånd utforma det framtida försvaret. Detta kan i och för sig inte påverka eller begränsa regeringens handlingsfrihet när det gäller att framlägga de praktiska förslag, om vilka det i dag är fråga. Det skulle i själva verket innebära, att försvarsberedningen inte bara skulle ta del av fjärde huvudtiteln, där jag inte lagt märke till att man kommit med några alternativa förslag till prutningar gentemot de förslag, som jag i egenskap av försvarsminister har framlagt. Man har ju kritiserat mig för att jag inte tog kontakt med militärledningen för att få alternativa lösningar. Jag vet att utskottets ledamöter haft möjligheter att ta en sådan kontakt, men det har tydligen inte anvisats några andra utvägar än de jag föreslagit. Jag noterar och slår fast detta. Men om man skall ta ståndpunkt till en fråga, som gäller en utgift på 68 miljoner kronor, räcker det inte, såsom jag tidigare påpekat, att ha tillgång till siftermaterialet i fråga om den fjärde huvudtiteln, utan man måste ha möjlighet att överblicka de olika anslagsposterna i hela den samlade budgeten. Det visar sig nu inte minst genom de förslag, som högern själv har ställt, att jag hade rätt i dessa mina förmodanden. Man har ju fått tillgripa utvägen att föreslå ett nag-

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

gande i kanten av de belopp, som framlagts på sjätte huvudtitelns kapitalbudget och som gäller kommunikationsverken. Menar herrarna verkligen, när ni talar om mitt handlingssätt i denna fråga, att den sittande försvarsberedningen skulle etablera sig som något slags extra statsrådsberedning för att komma till rätta med dessa ting? Finner ni inte, att ni just genom ert eget handlingssätt i själva verket med ett brett streck strukit under de synpunkter jag anfört i denna fråga? Jag noterar och stryker under detta.

Sedan kan man resonera om mitt förhållande till överbefälhavaren och till militärledningen. Herr Svärd sade, att regeringen tydligen är beredd att ta inte bara det politiska, utan också det försvarsorganisatoriska ansvaret av en åtgärd av den karaktär som det nu är fråga om.

Ja, det är vi verkligen! Sicken en regering som är beredd att ta ansvar för vad den gör! Jag förstår, att herrarna i oppositionsledningen, som inte är vana vid att ta något ansvar, tycker att detta är anmärkningsvärt. Jag tror att man, om man skall göra någon ansvarsfördelning, bör ta upp andra ting än dem som speciellt rör fjärde huvudtiteln, ty det är inte fråga om att ta ansvar i någon delfråga. Det gäller politiken över huvud taget. Jag kan understryka att det kanske behövs litet mera ansvar än vad som på oppositionshåll stundom kommer till synes.

Från högerns sida har man sagt — och detta håller jag partiet räkning för — att när man föreslår att repetitionsövningarna skall genomföras i viss utsträckning, eventuellt i full utsträckning, skall man ställa alternativa förslag. De alternativa förslagen har skymtat under de allra senaste dagarna i utskottet och i dag också i pressen. De visar, att bragdens frukter förvisso hänger högt. Man vill nämligen ta 10 miljoner kronor från statens järnvägar, en åtgärd som säkerligen förorsakar fortsatt godsvagnsbrist och försämrad service. Det innebär vidare att man enligt de uppgifter, som jag erhållit, skulle ta 14 miljoner kronor från vattenfallsverket. Det skulle komma att innebära en försening av en rad kraft-

verksbyggen och ytterligare förstora hotet om en stundande elransonering, enligt vad generaldirektören för vattenfallsverket uppgivit.

Så ser det ut, när man skall ta konsekvenserna av de förslag, som man lägger fram!

Men när herr Svärd talar om ansvar och han tillsammans med högern i övrigt gör politiskt moraliska korstecken med tanke på förslaget om de inställda repövningarna, skall jag be att få erinra herrarna om, hur ni envetet driver edra s. k. skattesänkingsförslag. Ni bör inte bortse från de verkningar som kan följa därav. Jag vet inte, till vilken standpunkt herrarna kommer när det gäller regeringens proposition om skattesänkning, men jag tar det inte för helt uteslutet, att ni kommer med överbud.

Det har visserligen om vissa tendenser till försvarsnihilism och bristande försvarsvilja och vad det nu var, som man var moraliskt upprörd över. Men, mina herrar, så länge oppositionen driver sitt tal om att regeringen inte vill vara med om en sänkning av skatterna och ni ständigt ställer överbud i dessa avseenden, är det inte underligt, att det finns människor som med utgångspunkt från möjligheten att sänka skatterna drar slutsatsen, att försvarsutgifterna skulle kunna minskas. Det kanske skulle vara på sin plats, att herrarna ett tag funderade över detta faktum, innan ni fäller så starkt fördömande moraliska domar över regeringens handlingssätt.

Det har visserligen inte i denna debatt förekommit några antydningar om att jag skulle drabbats av uppluckrad försvarsvilja, men jag vill ännu en gång understryka, att den tekniska utvecklingen på försvarets område med ständigt mera finslipade och invecklade vapen obönhörligen kommer att leda till nya och stegrade utgifter, försåvitt vi inte skall urholka vår nuvarande försvarsorganisation. Om vi skall behålla den målsättning för vårt försvar, som vi har i dag, kommer det att draga med sig nya kostnader. Jag försöker inte dölja detta faktum, och vi bör förlika oss med tanken härpå. Men då får herrarna förstå, att

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

om ni ständigt gör edra överbud i fråga om skattesänkning finns många inom vårt folk som måste säga sig, att dessa skattesänkningar, därest vi samtidigt skall upprätthålla och till och med öka försvarsutgifterna, till slut kanske måste gå ut över den sociala välfärden i landet. Detta kan leda till resultat, som alls inte är önskvärda ur synpunkten av en stark försvarsvilja. Dessa omständigheter bör herrarna inte stoppa under bordet, när vi diskuterar dessa problem.

Av högerns reservationer och de utfästelser, som den i dessa sammanhang har gjort, drar jag slutsatsen, att den i år har accepterat det samhällsekonomiska resonemang, som regeringen har fört, all den stund det säges, att vi inte skall öka de samlade utgifterna utan beskära andra utgifter för att täcka kostnaden för repetitionsövningarna. Högern har tydligen ansett, att regeringens åtgärder, som syftar till ett försvar av kronans värde, även ur högerns synpunkt är acceptabla. Det förefaller följaktligen, som om vi i det avseendet är överens.

Jag har aldrig dolt — det har inte heller gjorts gällande i denna debatt — det allvarliga i den åtgärd, som repetitionsövningarnas inställande är, sedd ur försvarets synpunkt. Jag har föreslagit den, det skall jag villigt erkänna, för att verkligen ge en illustration till hur svårt det är att sänka försvarsutgifterna och också för att ge en påminnelse till dem, som jag räknar till mina politiska motståndare — kanske inte när det gäller försvaret men i fråga om många andra ting — att man skall tänka på den ekonomiska sidan av saken inte bara när det gäller utgifterna utan också beträffande inkomsterna. Jag vill delge herr Svärd någonting av det moraliska ansvar i stort, som han efterlyste hos mig i smått.

Å andra sidan tycker jag inte heller, att man skall överdriva verkningarna av den åtgärd, som vidtagits. Det har sagts, att en sjättedel av armén blir stridsoduglig. Jag tycker själv, att det är en överdrift. Det är klart, att det nu är fråga om subjektiva värderingar. Om man från militärt håll drar den slutsatsen kan jag i och för sig förstå det, eftersom militä-

rerna ju står i omedelbart ansvar för vad som sker på detta område. Men då man säger, att en sjättedel av armén blir stridsoduglig, får man ändå komma ihåg, att endast en mindre del av de 85 000 skall övergå till de lokala försvarsförbanden och tränas på nya vapen. Jag vågar säga, att högerns förslag är en illustration härtill — enligt mitt förmenande en alltför påtaglig sådan. Det är ett poängterande av att man skulle kunna öva bara dem som oundgängligen behöver övas för sina nya uppgifter. Jag vill därför passa på att säga, att repetitionsövningarna inte bara är till för dessa kategorier utan också är avsedda att ge befälet tillfälle till träning med stora förband.

Men låt mig återgå till försvarsutgifterna. Av de anföranden, som har hållits i dag, och av den motion, som har lagts fram av högern, skulle man kunna dra den slutsatsen, att försvaret har satts på undantag under senare år. Det är riktigt, att vi under de senaste fyra åren har kunnat hålla försvarsutgifterna ungefär konstanta, och det betraktar jag ur viss synpunkt sett som en fördel. Jag har sagt, att det inte har kunnat ske utan mycket kännbara prutningar och att det givetvis har fått gå ut över ting, som kan anses viktiga ur försvarssynpunkt. Men här är det fråga om en avvägning och en värdering, där en regering tvingas att göra prutningar, om det nu skall ske på det ena området eller på det andra. Jag vill ändå slå fast, att talet om att försvaret skulle ha satts på undantag minst sagt är en lindrig överdrift. Hur ofta har inte just högern kritiserat de statliga investeringarnas storlek i tävlan och under trängsel med andra mycket önskvärda investeringar? Under senare år har emellertid — såsom jag påpekade redan i remissdebatten — staten verkligen ådagalagt återhållsamhet i anspråken på landets reala resurser. För innevarande budgetår kommer den statliga konsumtionsvolymen av allt att döma att vara i stort sett oförändrad i förhållande till föregående år. Ja, statens civila investeringar beräknas minska med två procent. Försvarsinvesteringarna stiger däremot med hela sex pro-

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

cent. För nästa år beräknas de statliga civila investeringarna förbli oförändrade, under det att försvarsinvesteringarna väntas ytterligare öka med en procent. Får herr Svärd och högern rätt, kommer förhållandet att bli ännu mera ofördelaktigt för de civila statliga investeringarna. Följaktligen vågar jag säga, att försvaret väl har hävdats sig i konkurrensen med andra mycket önskvärda investeringsbehov, som alla är överens om att vi har i detta land.

Nu frågar emellertid herr Hagberg: »Kan försvarsministern ge mig ett enda exempel på att förhållandet mellan utgifterna för sociala ändamål och utgifterna för försvarsändamål i något annat land är ur social synpunkt så fördelaktigt som i Sverige?»

Nej, det kan jag inte! Mig veterligt finns det inte något annat land, där de sociala utgifterna är förhållandevis så stora som de är här. Det räknar jag Sverige till godo, herr Hagberg. Det betraktar jag som ett bevis för att förhållandena i vårt land är sådana, att det verkligen är värt att försvara landet. Det är därför som jag med utgångspunkt härifrån säger mig att vi i en framtid, om förhållandena i världen inte kommer att förändras, skall utnyttja de möjligheter som står oss till buds vid ständigt ökande produktivitet att avsätta en del av denna ökning just för försvarsändamål. I det avseendet behöver man inte tvivla på min inställning.

Herr Svärd påpekade i slutet av sitt anförande, att vi måste värja oss för en eventuellt vacklande försvarsvilja. Jag vet inte om det i regeringens hållning finns några tecken på en vacklande sådan. Skall man räkna i enkla tal, är enbart det faktum, att vi föreslår ungefär 2 170 miljoner i utgifter för försvarets drifts- och kapitalbehov, på sitt sätt ett bevis för att herr Svärd knappast behöver hysa en dylik fruktan.

Slutligen några ord om enigheten kring försvarsfrågan. Jag hoppas att herrarna inte nu ger sig in på en alltför partitaktiskt betonad diskussion angående högerns kompromissförslag och angående folkpartiets »trevande» kompro-

missförslag — om nu detta var allvarligt eller mindre allvarligt menat. Och om herrarna inte förlorar sig i sådana debatter, som om man ser frågan i stort ändock verkar — jag vill inte säga löjliga, men alltför partitaktiska, så bör det finnas möjligheter att också i framtiden bevara enigheten omkring försvarsfrågan.

Det är klart att det som skall ske måste bli föremål för avvägning. Det blir en avvägning där vi skall besluta om hur mycket av det som vi producerar som skall avsättas för försvaret eller för andra ändamål. Hur det utrikespolitiska skedet kommer att utvecklas för framtiden kommer också in i bilden. Därvidlag har jag tidigare delgivit min mening, att visserligen kan en ljusning skyntas vid horisonten, men att man i varje fall inte i dag med utgångspunkt därifrån kan dra några förhastade slutsatser, som omedelbart får påverka våra beslut och vårt handlande. Men om vi befilitar oss om att bortse från beräkningar av partipolitisk art, inte bara när det gäller försvarsfrågan och dess höjande över partipolitiska spekulationer utan också när det gäller att skaffa inkomster som skall användas för försvaret och andra ändamål, om vi verkligen i det avseendet ser till det helas bästa och till folkets bästa, då tror jag att det finns förutsättningar också för framtiden att bevara samarbetet vid utformningen av vårt lands framtida försvar.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Nilsson har i dag valt att framträda som förespråkare för en regeringens speciella moraliska upprustning. Jag trodde eljest att det var det mindre regeringspartiet, som inneslöt företrädare för MRA. Med anlitande av en ofta i teaterrecensioner förekommande formulering skulle jag vilja säga, att statsrådet Nilsson genomförde sin roll med inlevelse och teknisk skicklighet.

Det är det bristande ansvaret hos alla utom de båda regeringspartierna, som framför allt besvärar försvarsministern och gör honom pessimistisk för framtiden. Detta bristande ansvar har, säger

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

herr Nilsson, i huvudsak kommit till uttryck när det gäller oppositionspartierna, framför allt då högerens ståndpunkt i skattesänkingsfrågan.

Låt mig på detta helt enkelt bara svara, att den ståndpunkt vi har intagit och drivit i skattesänkingsfrågan är den, att vi till sista öret redovisar de besparingar, med hjälp av vilka vi föreslår en skattesänkning. Att inför ett sådant faktum prestera moralisk upprördhet förefaller mig en smula överdrivet. Vår uppfattning är ett uttryck för en annan värdering av allmän och enskild förfoganderätt över inkomster än den regeringen gör, men denna rättighet att göra våra egna värderingar förbehåller vi oss, herr statsråd, alldeles oavsett de förmaningar detta kan framkalla från kungliga försvarsdepartementet.

Inom den budgetram vi har accepterat har vi givit försvarets utgifter ett relativt sett *större* utrymme än vad regeringen med sina utgångspunkter funnit vara möjligt. Detta är för oss ett uttryck för en bedömning av den utrikespolitiska situationen och det läge, i vilket vårt land befinner sig, och den nödvändighet i fråga om försvarskrafter, till vilket detta leder. Jag har inte varit medveten om att det är omoraliskt att göra den sortens egna bedömningar.

Detta om det mer principiellt betonade i försvarsministerns värtaliga inlägg.

Vad så gäller mitt påpekande av att regeringen efter sitt beslut på ett egendomligt sätt förde in försvarsberedningen i bilden, kan jag inte komma till någon annan slutsats än att med den utgångspunkt, försvarsministern i dag har lagt i dagen, borde det enda riktiga och radikala ha varit, att försvarsberedningens ledamöter i radio hade fått ta del av regeringens beslut. Är det inte meningen att beredningen alls skall befatta sig med frågan, så finns det heller ingen särskild anledning att speciellt informera den.

Förhållandet mellan regeringen och försvarsledningen, som här tycks tolkas på det viset att allt ansvar i försvarsfrågor endast ankommer på regeringen,

synes mig tyda på en egendomlig uppfattning om vad politiskt ansvar innebär. Vi har här i landet noggrant skilt mellan det politiska ansvaret och det ansvar som åvilar myndigheterna. Vi har skapat ett särskilt system för att myndigheternas rätt att bli hörda skall komma till uttryck. Vad som här inträffat är, att regeringen utan att höra den ansvariga försvarsledningen fattat sitt beslut. Det är den saken vi diskuterar.

Till slut vill jag bara säga, herr talman, att inget parti har, mig veterligen, lagt eller haft anledning att lägga s. k. partitaktiska synpunkter på försvarsfrågan. Den är helt enkelt inte partitaktiskt användbar — för något parti.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tillät mig för en stund sedan rikta en fråga till försvarsministern, huruvida han eller någon annan ledamot av statsrådet kunde inför kammaren lämna en upplysning om huruvida relationen mellan försvarskostnader och sociala utgifter i något land i världen ställde sig gynnsammare med hänsyn till socialutgifterna än i vårt land. Herr statsrådet har nu med den uppriktighet, som han så ofta lägger i dagen, svarat på denna fråga och förklarat att så icke är förhållandet — det finns intet land i världen, där relationen mellan försvarskostnaderna och de sociala utgifterna ter sig ur de sociala utgifternas synpunkt så tillfredsställande som i Sverige.

Jag tror, herr talman, att det är värdefullt att detta auktoritativa uttalande har kommit fram i den svenska riksdagen. Vi har nu, såvitt jag kan erinra mig, för första gången från statsrådsbänken fått ta del av en sådan förklaring. Den position, som vi i vårt land intar i detta sammanhang, innebär förvisso en hedersam placering för oss. Vi har nog anledning vara stolta över den. Men, herr talman, borde inte medvetandet om denna hedersamma placering, när det gäller vad man brukar kalla det inre försvaret, även logiskt leda till en motsvarande vidsynthet, när det gäller ståndpunktstagandet till det yttre försvaret?

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

Det fanns en gång i detta land en stor konservativ tänkare, som präglade den kända satsen: »Försvar och reformer». Ödet har fogat det så, att denna konservativa tankelinje sedan ganska många år tillbaka har varit den linje, som de svenska statsmakterna har följt till fromma för vårt land och till fromma för samhällsdebatten i dessa ting över huvud taget. Man får ju säga, att både försvarsfrågan och de stora sociala frågorna i huvudsak har kunnat hållas ovan parti-gränserna.

Jag ber herr försvarsministern förstå, om många människor i detta land mot bakgrunden av de beslut, som här i dag uppenbarligen kommer att fattas, med oro frågar sig, om vi nu är i färd med att ta ett första steg på en väg, som avviker från den väg, som vårt folk i så stor endräkt har vandrat under de senare åren.

Herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Herr Svärd antydde att jag vid detta och andra tillfällen, om jag förstod honom rätt, i alltför hög grad uppträdde i den moraliska skepnaden på regeringens vägnar. Jag måste erkänna, att jag inte kan pådyvla honom någonting liknande. Jag vet inte att herr Svärd någonsin har uppträtt i någon moralfråga när han företrätt sitt parti. Anledningen till att jag tvingades gå in på frågan om det moraliska och politiska ansvaret för den åtgärd, som regeringen hade vidtagit, var emellertid just de påpekanden som herr Svärd gjorde. Det var han som tvingade mig att uppträda i den roll som jag nu påtog mig.

Jag får vidare medge, att jag ännu inte känner högerens eventuella överbud när det gäller skattesänkningen. Det är möjligt att högern, när den lägger fram sina skattesänkningsförslag, kommer att förklara, att det ena och det andra måste undvaras för att genomföra denna skattesänkning. Självklart är att detta står högern fritt. Men jag vill understryka att samhällets resurser, inte minst mot bakgrund av den tekniska utveckling som vi för närvarande upplever, enligt mitt för-

menande måste vidgas jämfört med tidigare. Detta beror, som jag förut påpekat vid skilda tillfällen, på många omständigheter. Den ökade trafiken kräver en utbyggnad av vägnätet, vi vet att det lönar sig att satsa på hälso- och sjukvård, vi vet vidare att utbyggnaden av vår kraftförsörjning måste ske i samfällighet för att vi skall kunna ytterligare öka produktiviteten, för att nämna några exempel. Jag har vidare sagt att vi kan räkna med, försåvitt intet överraskande inträffar utrikespolitiskt, att vi kan avsätta ytterligare en slant till vårt försvar.

Att i en sådan situation, när den allmänna utvecklingen kräver nya krafter av och ökade resurser hos samhället, gå in för en nedrustning av det allmännas resurser, det anser jag vara principiellt felaktigt. Jag håller dock herr Svärd och högern räkning för att de när de kommer med överbud i fråga om skattesänkningen — och jag kan förstå av herr Svärds anförande att det antagligen kommer att ske — i samma ögonblick pekar på vad det är för statsutgifter man skall spara på när man minskar samhällets samlade tillgångar.

Sedan vill jag också ha sagt, att även om vi från socialdemokratiskt håll inte sticker under stol med vår försvarsvilja, bör man inte bortse ifrån att vi hela tiden har kämpat för den sociala upprustningen. Det är tack vare den envetenheten, som socialdemokratien lagt i dagen under de årtionden vi nu kan blicka tillbaka på, som vi i dag med stolthet, som herr Hagberg nyss utvecklade, kan peka på det goda förhållande mellan socialutgifter och försvarsutgifter, som vi har i detta land.

Beträffande min inställning till försvarsberedningen säger nu herr Svärd, att egentligen kunde jag ha inskränkt mig till att i radion förkunna den åtgärd, som regeringen tänkt vidtaga. Jag behövde inte alls ha gått till försvarsberedningen.

Det är alldeles riktigt! Det är precis vad jag skulle ha kunnat göra, och det hade också skett, herr Svärd, om jag inte dessförinnan hade lovat försvarsberedningen — sedan den uttalat önskemål om

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

saken — att till det då nästkommande sammanträdet redogöra för kommande års budget. Detta var skälet till att jag ansåg mig förpliktad att tala om saken för försvarsberedningen innan jag offentliggjorde regeringens beslut. Men principiellt och med hänsyn till försvarsberedningens uppgifter har herr Svärd alldeles rätt, och jag skulle också ha förfarit så om jag inte givit mitt förut omtalade löfte.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Denna fråga är väl nu tillräckligt debatterad, såvitt jag kan finna, och jag skall därför inskränka mig till några få reflexioner.

Först skulle jag vilja till dem som har gjort anmärkning på den punkten säga, att jag håller försvarsministern räkning för att han inte drog in försvarsledningen i sitt beslut att här åstadkomma besparingar. Om han begärt ett uttalande från försvarsledningen, att den skulle utpeka ett område, där man kunde spara de miljoner som regeringen ansåg det nödvändigt att minska utgifterna med — eller snarare hålla tillbaka utgiftsstegringen med — skulle försvarsledningen ha kommit i ett mycket obehagligt läge. Vi har erfarenheter från tidigare tillfällen av att sådana yttranden kan missbrukas i mycket hög grad.

Vad de motioner beträffar, som här föreligger, kan jag utan vidare säga, att jag mera sympatiserar med herr Hagbergs motion om att bibehålla repetitionsövningarna i full utsträckning än med herr Ewerlöfs om att anordna repetitionsövningar i förminskad omfattning för att göra en besparing av drygt 40 miljoner kronor. Jag hoppas verkligen, att inte militärledningen blir misstänkt för att ha medverkat vid utarbetandet av denna högermotion om inskränkta repetitionsövningar. Det skulle i så fall från mindre försvarsvänliga element kunna tas till intäkt för att yrka på att repetitionsövningarna i fortsättningen skulle ha denna mindre omfattning.

Det har flera dagar i sträck diskuterats i pressen, och i dag har det tagits

upp igen, vad som försiggått i statsutskottets första avdelning under behandlingen av denna fråga. Vi brukar inte offentligen diskutera vad vi säger på avdelningen när vi sitter och resonerar för att om möjligt komma till ett enhälligt beslut, vilket vi ju faktiskt för det mesta lyckats med. Vad som där sagts brukar vi alltså inte föra vidare. Men nu har det tydligen varit politiskt matnyttigt på något sätt att ta upp denna diskussion, och då kan måhända även jag få säga ett par ord om saken.

Högern gör gällande, att det inte kom något förslag från folkpartiet om en ytterligare kompromiss för att pressa ned högerförslaget 25 miljoner till omkring 15 eller 17, eller vad det kunde vara. Det är riktigt, att det inte framlades något förslag från folkpartiets sida. I dag har herr Aastrup sagt, att folkpartiet fört fram »en trevare», och det torde ingen kunna bestrida. Efter vad herr Aastrup har meddelat, nämligen att den var allvarligt menad, får man förutsätta att trevaren hade varit diskuterad inom partiets ledning, måhända också på ett gruppmöte — det kanske vi kan få bekräftat av herr Aastrup. Jag fick den uppfattningen, att folkpartiets representant avsåg att undersöka stämningen, och om den hade befunnits vara gynnsam, förmodar jag att det hade kommit ett verkligt yrkande.

För min del var jag alls inte intresserad av ett ännu mer stympat förslag än högerns. Jag sade det också på avdelningen och varnade till och med de övriga för att slå in på en sådan linje. Folkpartiets representant fick inte heller något medhåll från den socialdemokratiska sidan, och då förklarade högerns representant, att han naturligtvis inte heller ville föra diskussionen vidare. Om nu inte folkpartiet vill komma med ytterligare preciseringar här, kan väl därmed diskussionen i denna del vara avslutad.

Vad sakfrågan beträffar har utskottet, precis som försvarsministern, framhållit att det är en allvarlig sak ur försvarets synpunkt att inställa repetitionsövningarna under ett år. Jag för min del har resonerat på det viset, att om vi skall spara på alla andra områden, kan vi inte

Ang. repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57

heller undantaga försvaret. Anslagen har pressats kraftigt under de olika huvudtitlarna. Åtskilliga anslag, som ligger mig nära om hjärtat, har rönt detta öde. Jag menar, att om vi får finna oss i inskränkningar på de flesta andra områden, måste också försvaret kunna bli föremål för besparingar i den mån det är möjligt. Vi har liksom Kungl. Maj:t bedömt saken så, att ett inställande av repetitionsövningarna under ett år är att föredraga framför andra åtgärder som skulle ha kunnat ge lika stor besparing. Dessa andra åtgärder skulle väl i så fall ha gått ut över flyget eller materielanslagen, som båda är lika olämpliga att göra till föremål för en reducering.

Jag förvånar mig också över, liksom det tidigare har antytts här i dag, att högern redan i utskottet börjat dra upp en skuggbudget i stil med vad man nu gjort ett par år i sträck. Högern har velat spara på kommunikationsdepartementets område för att kunna göra en höjning inom försvarsdepartementet. Det torde inte vara någon utanför högerpartiet som tar en sådan gest på allvar.

Herr talman! Jag har för min del ingenting ytterligare att tillägga utan slutar med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Med anledning av vad som har inträffat under debatten, eller rättare sagt vad som *inte* har inträffat, anhåller jag om bifall till herr Hagbergs motion I: 172, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att repetitionsövningar i normal omfattning skall anordnas under budgetåret 1956/57 samt för detta ändamål anvisa ett belopp av 67,7 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t äskat under fjärde huvudtiteln.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o att vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o att kammarerna skulle bifalla den av herr Hagberg väckta motionen I: 172; samt 3:o, av herr Andersson, Karl, att utskottets hemstäl-

lan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att det stycke, som började med orden »Då utskottet» och slutade med »en engångsåtgärd», utlämnades.

Herr talmannen anförde vidare, att propositioner till en början komme att framställas angående de båda förstnämnda yrkandena samt därefter, om utskottets hemställan bifölles, beträffande motiveringen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionen I: 172; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Svärd begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Hagberg i ämnet väckta motionen, nr 172 i första kammarerna.

Sedan kammarernas ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Svärd begärde rösträkning, verkställdes nu votering med delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 14.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskot-

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

tets motivering samt vidare därpå att motiveringen skulle godkännas med den av herr Karl Andersson påyrkade ändringen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 42 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motiveringen med den av herr Karl Andersson under överläggningen påyrkade ändringen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner om ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Grym* m. fl. (I: 48) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset

m. fl. (II: 69), hade hemställts, att riksdagen måtte till ersättning till Mattias Forslund, Vojakkala by, Alatornio socken, för viss krigsskada å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 000 kronor.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 48 och II: 69, till Ersättning till Mattias Forslund för viss krigsskada å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Hesselbom, Birger Andersson, Elfving, Söderberg, Bergström, Åkerström, Petterson* i Degerfors, *Andersson* i Mölndal, *Nihlfors, Gustafsson* i Stockholm och *Karlsson* i Olofström ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 48 och II: 69 icke måtte av riksdagen bifallas.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Ehuru mitt namn inte står under utskottets utlåtande och inte heller under reservationen ber jag ändå att få säga några ord, då jag har deltagit i ärendets behandling på femte avdelningen och där anslutit mig till det alternativ som svarar mot reservanternas yrkande.

Såsom säkert alla minns var denna fråga uppe i riksdagen i fjol. Det gällde den gången ersättning till två personer, herrar Kenttä och Forslund. Riksdagen beviljade efter gemensam votering Kenttä ersättning med 14 000 kronor, medan Forslund däremot inte fick några pengar. Nu kommer motionärerna tillbaka och menar, att Forslund bör jämställas med Kenttä och alltså få 14 000 kronor även han. Reservanterna anser att samma skäl som förelåg i fjol för avslag också föreligger i år.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att i korthet erinra om bakgrunden till detta ärendes behandling. Det var ju så,

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

att likvidationsnämnden den 8 maj 1952 sade, att Kenttä och Forslund inte enligt folkrättsliga regler kunde grunda rätt till ersättning för skadegörelsen. Likvidationsnämndens beslut har som bekant kritiserats, och frågan har behandlats även av Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har sålunda avslagit dels en anhållan 1949 och dels en anhållan den 30 april 1954 om stöd och hjälp. År 1954 skedde behandlingen gemensamt av utrikes- och socialdepartementen. Kungl. Maj:t säger i sitt beslut, att Kungl. Maj:t finner framställningen icke kunna upptagas till prövning, såvitt den avser talan mot likvidationsnämndens beslut, samt finner den icke föranleda någon åtgärd, såvitt den avser ersättning av statsmedel för skadegörelsen.

Som jag nämnde kan inte ersättningen till Kenttä återopas utan vidare som stöd för att Forslund nu skall få samma hjälp. På vissa håll säger man visserligen — och det har gjorts ett stort nummer av den saken — att dessa personer har blivit behandlade på ett annat och sämre sätt än om de varit finska medborgare. Beträffande Forslund — jag behöver inte ta upp fallet Kenttä, eftersom det inte är aktuellt nu — vill jag dock starkt understryka, att han har erhållit exakt samma behandling som om han varit finsk medborgare. Han har nämligen fått ut sin brandförsäkring. Finska medborgare, som har fått ut brandförsäkring, har inte varit berättigade till ersättning därutöver. Han har alltså fått exakt samma behandling som andra, och det erkännes också i motionen.

Det kan då vara intressant att citera vad reservanterna förra året stödde sig på, alltså den reservation som då gick igenom och ledde till att Kenttä fick understöd. I reservationen förra året står det följande: »Med hänsyn till vad i ärendet upplysts finner sig utskottet böra förorda, att Kenttä tillerkännes ett belopp av 14 000 kronor, vilket motsvarar vad han ur vissa bedömningsgrunder kan anses ha erhållit för litet i jämförelse med en finsk medborgare i motsvarande situation.»

Det enda man nu har att gå på — och det gör man också i motionen — är att billighetsskäl talar för att riksdagen skall ge Forslund detta anslag. I en skrivelse den 16 februari i år säger Forslund, att han odlat sitt hemman på finsk mark sedan 1911 och fortfarande gör det. I 45 år har alltså Forslund arbetat och bott i Finland och haft fast egendom där men ändå inte behövt bli finsk medborgare. Men det må vara hur som helst med detta; vi har inte kunnat underlåta att tycka, att det är litet egendomligt, men han har i alla fall blivit behandlad på exakt samma sätt som finska medborgare i samma situation och alltså icke blivit sämre behandlad på grund av att han är svensk medborgare.

Jag skall, herr talman, inte gå djupare in på detta problem utan nöjer mig med att yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Fröken Andersson har här lämnat en redogörelse för detta ärendes tidigare behandling. Det prövades ju vid förra årets höstsession, då det hade väckts motioner i båda kamrarna med yrkande om att dessa båda svenska medborgare, Vilhelm Kenttä och Mattias Forslund, som är bosatta på finska sidan av gränsen, skulle beviljas ersättning med förslagsvis 38 000 kronor vardera som bidrag till återuppbyggnad av deras hem, vilka nedbrändes av tyskarna vid reträtten mot Nordnorge 1944. Statsutskottets majoritet ansåg sig då icke kunna tillstyrka motionerna och anförde som skäl härför huvudsakligen, att Kenttä och Forslund inte torde vara de enda svenska medborgare som åsamkats egendomsförluster genom krigshandlingar under det andra världskriget — i Finland eller annorstädes. »Vid ett medgivande av ersättning i föreliggande fall», sade utskottet, »har man således ur denna synpunkt att beakta frågan om konsekvenserna, vilka otvivelaktigt får anses svåröverskådliga.»

Detta var alltså i huvudsak statsutskottets motivering för sitt avstyrkan-

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

de av motionerna då. Fem reservanter i statsutskottet yrkade emellertid att Vilhelm Kenttä skulle beviljas ersättning med 14 000 kronor, och det framkom i detta sammanhang, att motivet för att yrkandet om ersättning endast avsåg Kenttä var, att Forslund inte, på grund av att han var svensk medborgare, skulle ha blivit behandlad annorlunda än finska medborgare i motsvarande ställning. (Jag måste nog ändå här säga till fröken Andersson, att de uppgifter, som man har fått angående Forslunds behandling från finskt håll, kanske inte är så entydiga att man helt kan lita på dem.) Riksdagen beslöt emellertid efter gemensam omröstning att bifalla reservanternas förslag och att alltså bevilja Kenttä ersättning med 14 000 kronor.

I de nu föreliggande motionerna har det yrkats, att riksdagen måtte bevilja även Forslund ersättning med 14 000 kronor, och statsutskottets majoritet har i nu föreliggande utlåtande anfört, att då de yttre omständigheterna vid krigsskadans uppkomst var lika i båda fallen, synes det utskottet naturligt och rimligt, att vid ställningstagande till det nu föreliggande motionsyrkandet riksdagens beslut beträffande Kenttä blir bestämmande även i fråga om Forslund och att de sålunda behandlas lika vid bedömandet av frågan om ersättning från svenskt håll. Med den motiveringen har statsutskottets majoritet yrkat bifall till motionärernas hemställan.

Det kan i detta sammanhang erinras om att Forslund, som det i detta sammanhang gäller, är den av dessa två personer som från finskt håll har erhållit den mindre ersättningen, 68 000 finska mark — det var brandförsäkringsbeloppet — medan Kenttä erhållit 289 000 finska mark. Även om man tar hänsyn till att man vid värderingen av skadorna kommit till något högre belopp för Kenttä än för Forslund, så uppgår Forslunds förlust enligt de föreliggande handlingarna till 162 000 finska mark mer än förlusten för Kenttä. Utskottsmajoriteten förra året var helt inställd på att dessa båda svenska med-

borgare, som bodde som grannar i samma by och som fått sin egendom förstörd vid samma tillfälle och under precis samma förhållanden och som lidit skador till ungefär samma belopp, borde av riksdagen behandlas lika. Då nu riksdagen förra året beviljade den ene viss ersättning, har utskottsmajoriteten i år ansett, att riksdagen måste ta konsekvenserna av sitt förra året fattade beslut och bevilja även den andre, nämligen Forslund, samma ersättning som tidigare beviljats Kenttä.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jämte tio andra ledamöter har jag reserverat mig mot det förslag som herr Sundelin nu har argumenterat för.

När jag satt och lyssnade på herr Sundelin, var det inte underligt att jag kom att tänka på att det förra året var herr Sundelin som talade för att de här båda i Finland boende svenska medborgarna inte skulle få någon ersättning från Sverige. Herr Sundelin argumenterade då utifrån rent principiella synpunkter. Jag skall be att få läsa upp vad herr Sundelin den gången yttrade, vilket står att läsa i riksdagens protokoll för i höstas. Han sade bl. a. följande: »Vi kan i detta fall inte heller komma ifrån den principiella sidan av saken. Det gäller ju inte endast, såvitt vi har kunnat förstå, huruvida svenska staten skall gottgöra svenska medborgare som har lidit skada enbart i Finland, utan konsekvenserna kan också komma att dras ut därhän att gälla svenska medborgare som till följd av kriget har lidit skada även i andra länder än Finland.»

Detta var förra året det centrala för herr Sundelin och för utskottets majoritet, och dessa principiella skäl kvarstår väl även i år, om också riksdagen i höstas i en gemensam votering beviljade Kenttä 14 000 kronor i strid mot första kammarens mening. Det sades under debatten i andra kammaren i fjol

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

av en av de dåvarande reservanterna — de hade då samma uppfattning som utskottsmajoriteten har i dag — att det var angeläget att ge Kenttä pengar, därför att han hade en stor familj och även i övrigt befann sig i en situation som kunde betraktas som ömmande, men några särskilt ömmande omständigheter i fråga om den nu aktuella Forslund framkom inte under den debatten.

Därför att riksdagen, trots de principiella erinringar som utskottets talesman i denna kammare framförde, beslöt att den ene skulle få en ersättning, anser man nu tydligen att principerna inte längre har någonting att betyda.

Forslund är svensk medborgare men har bott i Finland i 45 år. Det är i och för sig ett egendomligt förhållande att en svensk medborgare kan bo i ett grannland så länge utan att få medborgarskap där. Det hör ju inte hit, men det kan ändå vara värt att erinra om. Han har tydligen behandlats på samma sätt som övriga när det gäller ersättning för egendom som blev förstörd under tyskarnas framfart i vårt östra grannland. Bifaller riksdagen utskottets föreliggande förslag, skulle den godkänna principen att Sverige skulle dra försorg om alla som under liknande omständigheter har lidit skada. Jag delar herr Sundelins uppfattning från i fjol att detta kunde medföra farliga konsekvenser som vi icke kan överblicka.

Det är därför vi, som står för reservationen, vill hävda samma mening i år som utskottet hävdade i fjol. Om man nu får åberopa det s. k. korridorssnacket, så kan jag tala om att jag nyss hörde en värderad ledamot av denna kammare, som gärna kan få vara anonym, säga att har riksdagen gjort en dumhet, behöver den ju för den skull inte göra två.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Då herr Birger Andersson tydligen har tagit del av vad jag yttrade vid detta ärendes behandling

i riksdagen i höstas, förmodar jag att det heller inte har undgått herr Birger Andersson att jag då mycket starkt betonade att jag ansåg att dessa båda personer borde behandlas lika. Det är den ståndpunkten som utskottsmajoriteten nu har intagit.

Vad beträffar frågans rent principiella sida, d. v. s. de konsekvenser som ett beslut i enlighet med utskottets förslag skulle medföra, så anser jag att riksdagen redan har tagit ställning därtill genom det beslut som riksdagen fattade i höstas. Kommer nya ärenden av denna natur upp här, får de väl prövas från fall till fall. Man kan väl ändå inte tänka sig något mer uppenbart orättvist än att dessa båda, vilka, som jag tidigare har påpekat, bott som grannar i samma by och har fått sin egendom förstörd vid samma tillfälle och på samma sätt, skulle behandlas olika i fråga om ersättning.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har observerat vad herr Sundelin i höstas yttrade om att dessa män skall behandlas lika. Jag har faktiskt läst hela hans tal, men jag fann att vad han mest tryckte på och vad som tydligen stod som det centrala var den principiella inställningen. Och den anser jag vara densamma i år som i fjol.

När nu herr Sundelin säger, att man skall pröva dessa frågor från fall till fall, så har vi just att i dag pröva ett särskilt fall, och vi har vid vår prövning funnit, att vi med samma motivering som statsutskottets majoritet anförde i fjol kan avstyrka denna framställning.

Herr GRYM (s):

Herr talman! Det är ju en gammal bekant som här återkommer — denna fråga var uppe i fjol, när det gällde ersättning åt Kenttä och Forslund.

Min avsikt är inte alls att referera själva motionen — den känner nog kammarens ledamöter utomordentligt väl till.

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

— Jag ber först att få säga några ord i anledning av fröken Anderssons yttrande. Hon påstod att Forslund skulle ha blivit behandlad på exakt samma sätt som finska medborgare i samma läge blivit. Det är inte riktigt, fröken Andersson. Forslund hade ingen möjlighet att välja, utan han måste ta emot brandskadeersättningen på 68 000 mark. I svensk valuta motsvarar detta, enligt en kurs av 65 mark per krona, ett belopp av 1 046 kronor. Finska medborgare hade däremot möjlighet att välja — antingen kunde de ta brandskadeersättningen eller också indexbundna obligationer — och den skillnaden är mycket stor. Den valmöjligheten stod inte Forslund till buds, just på grund av att han är svensk medborgare. Finska myndigheter har officiellt beräknat skadorna för Forslunds del till 1 732 000 mark. Enligt den nys nämnda kursen motsvarar detta i svenskt mynt 26 646 kronor, men Forslund fick av finska staten endast 1 046 kronor. Skillnaden är ju synnerligen stor.

Jag skall inte närmare bemöta herr Birger Andersson. Hans anförande var av ett slag, som jag faktiskt inte skulle ha väntat av en ledamot i det ärade statsutskottet. I sak sade herr Birger Andersson egentligen ingenting.

När föregående års riksdag behandlade frågan, framhöll jag från denna talarstol, att om jag efter ytterligare undersökning finner anledning att återkomma till riksdagen med en motion om ersättning för krigsskada åt Forslund, så kommer jag givetvis att göra det. Vi motionärer har nu efter mycket samvetsgrann prövning kommit till den bestämda uppfattningen, att synnerligen starka skäl talar för att riksdagen beviljar Forslund ett belopp motsvarande vad Kenttä erhöi i fjol, nämligen 14 000 kronor.

Nu har 19 av statsutskottets 30 ledamöter tillstyrkt våra motioner, medan 11 har avstyrkt. Jag vill givetvis tacka de 19 ärade ledamöterna av statsutskottet som har förstått vad saken gäller. Jag skall inte heller säga något ont om herr Birger Andersson och övriga reservanter, trots att de i denna fråga kommit

på fel väg; jag hoppas att de framdeles i andra ärenden skall fatta visare beslut än de gjort vid detta tillfälle.

Utskottets majoritet yttrar vid sitt ställningstagande till våra motioner bl. a. följande: »Då de yttre omständigheterna vid krigsskadans uppkomst var lika i båda fallen synes det utskottet naturligt och rimligt, att vid ställningstagandet till det nu föreliggande motionsyrkandet riksdagens beslut beträffande Kenttä blir bestämmande även i fråga om Forslund och att de sålunda behandlas lika vid bedömandet av frågan om ersättning från svenskt håll.»

Jag anser att detta är alldeles riktigt och förnuftigt resonerat. I likhet med utskottets majoritet har jag den uppfattningen, att ingen som helst anledning finns för riksdagen att fatta ett sådant beslut som reservanternas förslag innebär, nämligen att inte alls ge något bidrag åt Forslund. Ett sådant beslut skulle, mina damer och herrar, utan minsta tvekan väcka stor förundran särskilt bland befolkningen på bägge sidor av svensk-finska gränsen. Vi måste nog hålla i minnet, att det här gäller en oförvitlig människa, som har velat bibehålla sitt svenska medborgarskap trots att han i årtionden — någon talare sade 45 år, och det är alldeles riktigt — har varit bosatt på den finska sidan om gränsen. Jag är inte säker, fröken Andersson och herr Birger Andersson, men jag tror att Forslunds ståndpunkt i det fallet bottnar i en sann kärlek till det land, där han första gången såg dagens ljus, nämligen Sverige. Enbart detta förhållande är enligt min uppfattning värt vår erkänsla, och det visar riksdagen genom att följa utskottsmajoritetens förslag.

Nu vill måhända även fler än fröken Andersson och herr Birger Andersson göra den invändningen, att Forslund själv bär skulden till den behandling, som från finsk sida kommit honom till del, alldenstund han underlåtit att förvärva finskt medborgarskap. Men, ärade kammarledamöter, det är inte alls så enkelt som en och annan i denna kammar tror. Jag för min del förstår utomordentligt väl Forslunds underlåtenhet

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

i det fallet, och jag respekterar hans ståndpunkt. Vi gränsbor har lättare än icke gränsbor att fatta ståndpunkt i en grannlaga fråga som denna — åtminstone för oss gränsbor är det nämligen en mycket grannlaga fråga — och detta framför allt därför att vi har så rikliga jämförelsemöjligheter. Vid den svenskfinska landgränsen bor ju människor, bildligt talat, ett stenkast från varandra. Vi känner varandras levnadsförhållanden utomordentligt väl, både den bättre och den sämre sidan. Vi svenskar håller på vårt land och finnarna på sitt. Jag kan aldrig tänka mig att någon vetlig människa skulle vilja lasta vare sig svenskar eller finnar för detta. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det är oerhört sällan vi för på tal några nationella frågor, ty det är ju alltid ömtåligt att diskutera sådana. Det räcker gott och väl för oss att vi känner till varandras åsikter, och dessa respekterar vi ömsesidigt.

Forslund och hans familj har råkat i ett nödläge utan eget förvållande. Jag för min del och många med mig anser, att de måste få bistånd av den svenska riksdagen. Sverige har ju hjälpt eu mångfald nödlidande från både när och fjärran, såväl under som efter världskriget. Riksdagen har beviljat stora summor för att hjälpa olyckliga människor i deras nöd. Jag nämner endast Korea såsom ett av många exempel. Hur stora summor har den svenska riksdagen beviljat för att lindra nöden i Korea? Jämfört med dessa belopp är 14 000 kronor en droppe i havet.

Mot bakgrunden av dessa förhållanden skulle det förvåna många, såväl här hemma som på annat håll, om riksdagen kallsinnigt skulle ställa Forslund helt utanför. Jag hoppas innerligt att så inte sker. Vi bör även tänka på den svenska riksdagens anseende.

Nog bör väl ändå, herr talman, de av reservanterna anförda betänkligheterna med hänsyn till vissa konsekvenser få vika i ett fall som detta, där det gäller ett humanitärt krav på mänsklig rättvisa. Jag för min del är beredd att ta på mig min del av ansvaret.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag vädjar enträget till kammarens ledamöter att gå på utskottets linje, som är den enda riktiga.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag hoppas inte behöva bli fullt så poetisk som den föregående talaren. För att få ned ärendet i realiteternas värld, där det hör hemma, skall jag först med några ord bemöta herr Sundelin.

Man säger att dessa fall skall behandlas lika. Jag ber att beträffande den saken få instämma med herr Birger Andersson och skulle vilja fråga: Var sätter man gränsen? Det fall, som vi nu behandlar, skall prövas in concreto. Det förhållandet, att Kenttä fick ersättning förra året, hör inte hit. Jag anser att dessa två fall ligger på helt olika plan. Forslund har tagit ut brandförsäkring, han har använt den och han har behandlats exakt som om han varit finsk medborgare. Han har således inte blivit sämre behandlad på grund av att han fortfarande är svensk medborgare.

Nu talar herr Grym om den valfrihet, som en finsk medborgare i samma situation hade haft. Ja, rent parentetiskt kan jag anmärka att jag i går timme efter timme läste igenom vartenda ord i de föreliggande handlingarna, och såvitt jag uppfattade dem rätt, framgick ingalunda av dem att det var någon skillnad mellan de två skadelidande, som det här talats om. Det är möjligt att jag har missuppfattat saken; handlingar är ju inte alltid så klargörande — det det vi litet var. Men jag har inte kunnat få bestyrkt att det skulle föreligga någon skillnad — det är möjligt att det omtalats i något brev. Det må vara hur som helst med den saken. Kvar står dock det faktum, att herr Forslund tagit ut sin brandförsäkring och begagnat sig av denna rätt och blivit behandlad — jag understryker det ännu en gång — precis på samma sätt som om han hade varit finsk medborgare.

Jag skall kanske inte beröra herr

Ang. ersättning till M. Forslund för viss krigsskada

Gryms tack till de nitton ledamöter, »som förstått vad saken gäller». Det är möjligt att man kan missuppfatta saker och ting, men såsom jag ser frågan, har utskottsledamöter skyldighet att pröva frågorna ur sakliga synpunkter. Mina damer och herrar, jag kan säga att visst hade det varit enklare för oss, som nu står för reservationen, att bara säga: »A la bonne heure, vi motsätter oss inte, att dessa 14 000 kronor beviljas.» Och jag kan här säga till herr Grym, att visst rör det alltid ens hjärta när det är fråga om människor som har det svårt. Men det får vara måtta på medlidandet, och man får väl inte bara låta hjärtat tala i sådana här fall.

Herr Grym säger att det skulle väcka stor förundran på båda sidor om gränsen, om framställningen avslogs. Det må vara hänt; det är möjligt att man ser saken litet annorlunda där uppe än här i riksdagen. Jag kan tillägga att det inte skulle förvåna mig, om riksdagen under hänvisning till sitt beslut i november eller början av december förra året bifaller utskottets förslag. I så fall skall jag inte sörja, men man har, som jag nyss sade, skyldighet att pröva saken.

Herr Grym vill sedan röra kammarens känslor genom att säga att herr Forslund på grund av kärleken till sitt fosterland behållit sitt svenska medborgarskap. Det må nu vara hänt, men han skall väl inte behöva ha ersättning därför, när de sakliga förhållandena i övrigt inte pekar i den riktningen.

Herr Grym säger, att herr Forslund nu måste ha bistånd av den svenska riksdagen och att den givit hjälp åt många andra. Ja, det är visserligen sant, men vart skulle det ta vägen, om vi bara skulle följa den linjen?

När herr Grym säger att det är den svenska riksdagens anseende som står på spel, tycker jag, att det är att använda större våld än nöden kräver att komma med ett sådant argument i denna debatt.

Herr **GRYM** (s):

Herr talman! Jag kan inte förstå, att fröken Andersson envisas med att på-

stå att herr Forslund blivit behandlad på samma sätt som en finsk medborgare. Det måste vara ett oerhört stort misstag, eller också vill fröken Andersson inte erkänna faktum.

Reservanterna säger själva i reservationen på s. 5 i utskottets utlåtande: »I anledning härav får utskottet framhålla att utskottets bedömning i fjol av frågan om Forslunds läge i ersättningshänseende i jämförelse med en finsk medborgares skedde på grundval av för utskottet tillgängliga handlingar.» Vidare säges det: »Den i de nuvarande motionerna åberopade valfriheten för en finsk medborgare var visserligen icke då för utskottet känd, men denna omständighet utgör enligt utskottets mening inte tillräckligt skäl att avvika från den ståndpunkt, som utskottet i fjol intog i huvudfrågan.»

Inte har vi motionärer, fröken Andersson, gripit något ur luften. Vi har stått i kontakt med utrikesdepartementet och fått fullt tillförlitliga uppgifter därifrån. Det är alldeles riktigt, fröken Andersson; utskottet och avdelningen har givetvis skyldighet att granska motioner och framställningar så noggrant som möjligt — det är vi fullkomligt överens om.

När sedan fröken Andersson sade, att jag hade blivit poetisk, måste jag erkänna, att det inte tillhör mina starka sidor att vara poetisk. Men jag känner mig oerhört tacksam för att ha bibehållit åtminstone en viss grad av mildhet och att jag inte har blivit alltför kallhamrad, som kanhända många riksdagsledamot blir — det må vara kvinna eller man. Detta har vi nog fått erfarat under årens lopp.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Jag torde anses tillhöra dem, som är rätt sparsamma med andras pengar. Icke desto mindre är jag en av dem, som i statsutskottet har röstat för bifall till motionen om att herr Forslund skulle behandlas på samma sätt som herr Kenttä.

Anledningen till att jag gjort detta är framför allt det beslut riksdagen fattade, när det gällde framställningen beträffan-

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden

de herr Kenttä. Jag medger, att de principiella betänkligheter, som bland annat herr Birger Andersson nu givit uttryck åt, var för mig vid det tillfället ganska vägande. Med hänsyn till de speciella omständigheterna lät jag emellertid då betänkligheterna fara och röstade för bifall till framställningen i vad den berörde Kenttä.

Jag måste erkänna min oförmåga att förstå, vad det är för reella skiljaktigheter emellan Kenttäs och Forsslunds läge. Jag kan inte förstå annat än att skiljaktigheterna i allt väsentligt är av formell beskaffenhet. Därför menar jag att om riksdagen sagt A, får den lov att säga B. Har vi bifallit framställningen beträffande Kenttä, är det för mig fråga om en naturlig konsekvens att bifalla framställningen även i vad det rör Forsslund. Det kan mycket väg sägas, att om riksdagen har gjort en dumhet en gång — jag är inte säker på att det var en dumhet — bör den inte upprepas. Är inte detta ett slagord, som i detta sammanhang inte har någon större relevans? Ser man saken såsom den faktiskt ligger till och är man som jag övertygad om att skillnaden mellan de båda skadelidande egentligen är av formell beskaffenhet, då kan jag för min del inte underlåta att stödja Forsslunds framställning, speciellt som jag även stött Kenttäs framställning.

Jag vill säga detta som en förklaring till att jag tänker rösta för bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Birger*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkän-

des en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 43.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till lotterimedelsfonden jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 113 av tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 17 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Birger Andersson* och *Ebbe Ohlsson* (I: 284) samt den andra inom andra

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden

kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. (II: 431), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av frågan om avsättning till lotterimedelsfonden måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om vidtagande av sådana åtgärder, att teaterverksamheten i landsorten nöjaktigt kunde tillgodoses i enlighet med motionernas syfte;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* m. fl. (I: 419) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Rosshol (II: 540), i vilka hemställts,

1) att riksdagen måtte besluta att till förmån för landsbygdens kulturliv öka avsättningen till lotterimedelsfonden till 20 miljoner kronor under budgetåret 1956/57,

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna förordats om användande av lotterimedel till viss försöksverksamhet på amatörteaterns, amatörmusikens och amatörkonstens områden,

3) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om upptagande från och med budgetåret 1957/58 på riksstatens åttonde huvudtitel av anslag till erforderliga bidrag till Operan och Dramatiska teatern i enlighet med vad i motionerna förordats,

4) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels om en utredning angående tillskapandet av ytterligare en symfoniorkester i Norrland samt en teater därstädes, dels om en utredning angående stöd åt landsbygdens kulturliv på längre sikt i enlighet med vad i motionerna framställts;

dels ock en inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Öhman* väckt motion (I: 418), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan komplettering av direktiven för utredningen rörande den statsunderstödda teaterverksamheten i landsorten, att de även komme att avse upprättandet av en fast stads- eller kretsteater i Norrland.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 419 och II: 540, i vad de avsåge anslaget, till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 17 000 000 kronor;

b) att motionerna I: 284 och II: 431 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionerna I: 419 och II: 540, såvitt de icke behandlats under a, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionen I: 418 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Det finns i detta utskottsutlåtande vissa punkter, som man noterar med tillfredsställelse. Det säges t. ex.: »I de under förevarande punkt väckta motionerna har genomgående framhållits att de lotterimedel, som ställas till förfogande för att främja landsortens kulturliv, uppenbarligen äro otillräckliga. Utskottet delar denna uppfattning och anser, i enlighet med vad riksdagen är från år understrukit, det vara i hög grad önskvärt, att landsbygden och de mindre städerna för sina kulturella ändamål erhålla bidrag av statsmedel i väsentligt större utsträckning än vad som hittills varit fallet.»

Detta uttalande är mycket tillfredsställande. När det sedan blir fråga om att göra något ytterligare, finner man tyvärr, att utskottet inte fullföljt sin tankegång utan i stället anfört, att fondavsättningens storlek är avhängig av hur det ökade anslaget skall disponeras. Därför har man avstyrkt motionen I: 419. Jag kan inte finna att detta skäl är bärande. Det förhåller sig väl närmast så, att om man skulle ge större anslag, blir själva dispositionen av detta ändå föremål för ytterligare åtgärder. Det förhöjda anslaget skulle således inte behöva fördröjas, därför att man inte har fast-

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden

ställt den slutliga disponeringen av medlen.

Vad sedan beträffar motionärernas förslag, att det under viss försökstid skulle anställas instruktörer med uppgift att gå amatörverksamheten på teaterns, musikens och konstens områden till handa med råd och hjälp, har utskottet anfört, att i motionerna synes härvid närmast avses ungdomsorganisationerna. I motionerna har emellertid inte utsagts, att speciellt ungdomsorganisationerna avses. Det står visserligen i något sammanhang, att ungdomsorganisationerna skulle hälsa en sådan åtgärd med stor tillfredsställelse. Men avsikten är att åtgärden skulle komma landsbygdens kulturliv till godo och gälla både ungdomar och äldre. Därför kan jag inte finna utskottets motivering bärande, när utskottet hänvisar till de anslag som lämnas för att främja ungdomens fritidsverksamhet. Dessa anslag är närmast avsedda för att få den föreningslösa ungdomen in i föreningslivet. Anslagen skall för all del också stödja föreningsverksamheten i övrigt, men är knappast avsedda att stödja en konstnärlig utveckling inom teaterns, musikens eller konstens områden. Vad utskottet skriver hänför sig enligt min mening knappast till vad som framförts i motionerna.

I nuvarande situation är det knappast möjligt att vinna något större resultat. Jag vill bara visa på att det är mycket önskvärt att det verkliga göres någonting för landsbygdens kulturliv.

Utan att föregripa en proposition, som kommer att behandlas senare, skulle jag vilja gå in på en sak som sammanhänger med den nu behandlade frågan, nämligen televisionens utbyggnad. En sådan utbyggnad är av betydelse för hela landet, men den kommer att få den allra största betydelsen för landsbygden. Därför skulle jag vilja uttala det önskemålet, att takten i utbyggnaden hade kunnat bli ännu hastigare. Genom den långsamma utbyggnaden ökas klyftan mellan stad och land på kulturlivets område.

Till slut, herr talman, vill jag uttala min tillfredsställelse med de synpunkter

som utskottet anfört beträffande det i motionerna framförda yrkandet att direktiven för teaterutredningen skulle kompletteras till att omfatta också frågan om en fast stads- eller kretsteater i Norrland. Utskottet fann detta yrkande befogat.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att jag i nuvarande läge nöjer mig med utskottets utlåtande, ehuru jag hade velat gå ännu längre än utskottet föreslagit.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Då jag tidigare har ansett, att avsättningen till lotterimedelsfonden har varit alltför liten, skulle jag vilja knyta några reflexioner till detta ärende.

Jag vill då först säga, att jag med mycket stor tillfredsställelse har konstaterat, att det har skett en ökning i förhållande till förra året. Särskilt efter de utgiftsökningar, som drabbat musik- och teaterverksamheten, och de svårigheter, som på grund därav vållats berörda institutioner, kommer det att behövas mycket stora tillskott, om de ifrågavarande organisationerna och företagen skall kunna komma något så när i balans. Av utskottsutlåtandet framgår, att man redan för innevarande budgetår har fått in anslagsäskanden på 13,9 miljoner kronor och att man kan förvänta ytterligare anspråk på bidrag under den närmaste tiden. Vidare förelåg vid utgången av föregående budgetår ansökningar på 3,8 miljoner kronor om bidrag till vissa andra kulturella insatser. Tillsammans med vad man kan vänta blir summan större än de 17 miljoner som nu skall anslås. Det är alltså tydligt, att det inte kommer att uppstå något överskott. Sannolikt kommer det även i år att bli nödvändigt att strängt pröva ansökningarna, men prövningen måste givetvis bli lättare, när man har fyra miljoner mera att röra sig med.

Vad sedan beträffar de spörsmål, som berörts i de olika motionerna, skulle jag vilja säga, att det vore ytterligt önskvärt, om man finge klarhet i det komplex av

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden

frågor, som däri innefattas. Nu har regeringen ansett, att den för närvarande inte har kunnat ta ställning till kulturfondsutredningens förslag, och dessutom framgår av utskottsutlåtandet att ytterligare en mängd frågor, som berörs i motionerna, är oklara och antingen ligger under utredning eller på annat sätt utom bedömande. Det är emellertid såvitt jag kan se ytterst viktigt att man snart kan komma fram till klarare linjer härvidlag och därigenom också skapa förutsättningar för ökning av lotterimedelsfonden — eller vilken fond det nu kan vara, som skall bidra till den kulturella upprustningen, särskilt på landsbygden. Framför allt tänker jag då på Norrland, där man ju har så långt till de större städer, som har fasta teatrar eller fasta orkesterföreningar.

Här är det naturligtvis liksom alltid fråga om en ekonomisk avvägning. Jag kan inte underlåta att erinra om att man redan tidigare har diskuterat hur stor del av lotterimedelsfonden som kan användas för sådana här ändamål. Delade meningar har därvidlag kommit till uttryck. Liksom åtskilliga andra har jag ansett, att lotterimedelsfonden borde ha kunnat åderlåtas på åtskilligt mer än den andel den redan utgivit, eftersom den har mycket stora inkomster. I fjol uppgick inkomsterna till 115 miljoner kronor eller där omkring, och avsättningen var 13 miljoner kronor. För att möjliggöra den höjda avsättningen på 4 miljoner kronor har lotteripriset nu höjts. Det är en god affär att höja detta pris, så att staten samtidigt får en förhöjd nettoinkomst på 6 miljoner kronor. Det synes mig alltså som om det skulle finnas förutsättningar här att bevilja den ökning av anslagen, som erfordras för att bättre kunna tillgodose kulturella syften i enlighet med de motioner, som väckts.

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat till detta ärendes behandling knyta förhoppningen att regeringen utan alltför långt dröjsmål ville ta ställning till de förslag, som innefattas i utredningen om kulturfonden, och likaså att de övriga frågor, som berörs

i anslutning till de framlagda motionerna, måtte bringas till sin lösning, så att kulturlivet på landsbygden därigenom kunde få det ökade anslag som är både önskvärt och i hög grad nödvändigt.

Herr THUN (s):

Herr talman! Vid behandlingen av förevarande ärende i statsutskottet har det över huvud taget inte rått några som helst delade meningar. Man har varit på det klara med att de synpunkter, som respektive motionärer har framfört, har sitt stora berättigande. Utskottets skrivning är ju också sådan, att den i stort sett positivt ansluter sig till de av motionärerna anförda synpunkterna. Det är här bara fråga om mera pengar för att det över huvud taget skall vara möjligt att tillgodose de olika behov, som gör sig gällande. Utskottet har också klart för sig, att det faktiskt behövs mera pengar, ty om man ser på situationen av i dag, kan man konstatera att det fasta anslag, som måste utgå för opera-, teater- samt orkesterverksamhet, är av den storleksordning, att det faktiskt inte blir någonting kvar för övrig verksamhet, speciellt då den verksamhet som vi önskar skulle kunna växa ut på landsbygden till befolkningens fromma. Men i anledning av att utredning pågår och om man ser på det resultat, till vilket man har kommit här, tror vi inom utskottet att när regeringen så småningom får sammanfatta alla problem och lägga dem på riksdagens bord, helt andra möjligheter då skall föreligga att tillgodose landsbygdens intressen. Detta innebär givetvis att betydligt mycket mera medel än de 17 miljoner kronor det nu är fråga om måste anslås. Jag har själv erfarenhet av hurudan situationen är ute på landsbygden, och jag är fullt överens med motionärerna om att en upprustning här måste komma till stånd. Den verksamhet som bedrivs för en tyande tillvaro. Trots att man från landstingens och primärkommunernas sida lämnat betydande anslag, är dessa inte tillfyllest för att man skall kunna tillgodose de behov, som här gör sig gällande.

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden

Då från motionärernas sida inget direkt yrkande framkommit, utan de efter vad jag förstår i stort sett känt sig rätt tillfredsställda med utskottets skrivning och hoppas på att denna skall ge ett positivt resultat, finns ingen anledning för mig att fördjupa mig i denna fråga, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtanden hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 3 mom. och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss ändring av förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst; och

nr 18, i anledning av väckta motioner om vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner angående översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för statstjänstemän att undergå läkarundersökning;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal;

nr 14, i anledning av väckta motioner om viss ändring av gällande bestämmelser rörande ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol; samt

nr 15, i anledning av väckt motion angående frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension; och

nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om stöd i vissa fall till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om utredning angående förskolbarnens tillträde till biograflokaler; och

nr 9, i anledning av väckta motioner om vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden; och

nr 10, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att minska riskerna för förväxling av läkemedel på grund av deras namnlighet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 120, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 3 mom och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 16 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ-

ningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 122, angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.; och

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till lotterimedelsfonden.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad möjlighet till erhållande av studielån med statlig kreditgaranti jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 48, i anledning av väckt motion om befogenhet för myndigheterna att själva besluta rörande tjänsteresa till nordiskt land; och

nr 49, i anledning av väckt motion om ersättning till Hemming Gabrielsson för förluster, som åsamkats honom i anled-

ning av fabriksbrand under hans beredskapstjänstgöring; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om ökad medelsanvisning för budgetåret 1955/56 till fiskerilånefonden.

Anmälades och bordlades en av herr *Werner* under sammanträdet till herr *Talmannen* avlämnad, av honom och herr *Lodenius* undertecknad motion, nr 499, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av förordningen den 1 juni 1951 (nr 440) med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion).

Herr *TALMANNEN* yttrade:

Jag får meddela, att arbetsplenum icke torde bli erforderligt om fredag, då utskotten inte anmält några ärenden till bordläggning, men i nästa vecka kommer plena att hållas såväl onsdagen den 21 som fredagen den 23 och, om så blir nödvändigt, även lördagen den 24. Kvällsplena anordnas, i mån av behov, onsdag och fredag i nästa vecka, däremot icke på lördag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.54.

In fidem

G. H. Berggren